

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ และได้นำเสนอตามหัวข้อดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกสาธารณะ
 - 1.1 ความหมายของจิตสำนึกสาธารณะ
 - 1.2 ความสำคัญของจิตสำนึกสาธารณะ
 - 1.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกสาธารณะ
 - 1.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกสาธารณะ
 - 1.5 การวัดจิตสำนึกสาธารณะ
 - 1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกสาธารณะ
 - 1.6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 1.6.2 งานวิจัยในต่างประเทศ
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมแนะแนว
 - 2.1 ความหมายของชุดกิจกรรมแนะแนว
 - 2.1.1 ความหมายของกิจกรรมแนะแนว
 - 2.1.2 ความหมายของชุดกิจกรรมแนะแนว
 - 2.2 ความสำคัญของชุดกิจกรรมแนะแนว
 - 2.3 องค์ประกอบของชุดกิจกรรมแนะแนว
 - 2.4 แนวทางการสร้างชุดกิจกรรมแนะแนว
 - 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมแนะแนว
 - 2.5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 2.5.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกสาธารณะ

1.1 ความหมายของจิตสำนึกสาธารณะ

ความหมายของจิตสำนึกสาธารณะ ในการศึกษาความหมายจิตสำนึกสาธารณะ จากเอกสารต่าง ๆ ที่มีผู้ให้ความหมายไว้ นั้น พบว่า มีคำที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่ การเห็นประโยชน์ส่วนรวม จิตสำนึกต่อสังคม จิตสำนึกต่อส่วนรวม หรือจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติคำเหล่านี้มีความหมายใกล้เคียงกัน

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของจิตสำนึกทางสังคม หรือจิตสำนึกสาธารณะ ว่า การตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน หรือการคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ได้ให้ความหมายว่า การรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งผิด เน้นความเรียบร้อย ประหยัดและมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

กรมวิชาการ (2542) ได้ระบุลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยไว้สามประการ ประการแรกคือ พฤติกรรมช่วยเหลือผู้อื่น ประกอบด้วย ช่วยเหลือแนะนำสิ่งที่ถูกที่ควรแก่ผู้อื่น ให้ความร่วมมือกับผู้อื่นในการพัฒนาสังคม โดยอำนวยความสะดวกให้กับผู้อื่น และแบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่น ประการที่สองคือ พฤติกรรมเสียสละต่อสังคม จะเป็นผู้ที่สามารถสละ กำลังกาย กำลังทรัพย์ และเวลาช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม มีการเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า ประโยชน์ส่วนตัว และรู้จักเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ เป็นผู้เสียสละประโยชน์ที่ตนพึงได้รับแลกกับประโยชน์ของคนหมู่มากหรือคนที่อ่อนแอกว่า สามารถใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ในประการสุดท้ายคือ พฤติกรรมมุ่งมั่นพัฒนาสังคมนั้น บุคคลจะต้องสนใจปัญหาและการเปลี่ยนแปลง พร้อมทั้งเสนอความคิดเห็นที่จะพัฒนาสังคม มีความตั้งใจทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดและเป็นประโยชน์ต่อสังคม ริเริ่มสิ่งใหม่ๆ เพื่อพัฒนาสังคมจนสำเร็จ

ศูนย์แนะแนวการศึกษาและอาชีพ (2539 : 1-2) ได้ศึกษาการปลูกฝังให้เยาวชนให้ทำตนให้เป็นประโยชน์เพื่อสังคมจากบุคคลในอาชีพต่างๆ ได้ให้ความหมายของการทำประโยชน์เพื่อสังคมซึ่งสอดคล้องกับจิตสำนึกสาธารณะไว้ว่า คือการทำสิ่งที่ดีงามจนเป็นนิสัย เพื่อความสุขความสงบของตนเองและสังคมส่วนรวม ตลอดจนการกระทำเพื่อป้องกันปัญหาหรือการสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ของสังคม จะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะ 7 ด้าน ได้แก่

1. มีความรับผิดชอบ หมายถึง การเอาใจใส่ปฏิบัติภารกิจตามบทบาทหน้าที่และตามที่ได้รับมอบหมาย ทั้งของตนเอง และของกลุ่มให้สำเร็จลุล่วงอย่างได้ผลดี รวมทั้งยอมรับผลของการกระทำนั้น
2. มีวินัย หมายถึง การปฏิบัติตามกฎระเบียบ หรือบรรทัดฐานของสังคม ทั้งนี้เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบหรือเพื่อความสำเร็จของการปฏิบัติภารกิจ
3. รักษาสุขภาพอนามัย หมายถึง การกระทำที่ทำให้ตนเองและผู้อื่นมีร่างกายและจิตใจแข็งแรง ปราศจากโรคภัย
4. เคารพสิทธิของผู้อื่น หมายถึง ไม่ก้าวร้าวในเรื่องส่วนตัวของผู้อื่นไม่ทำให้ผู้อื่นสูญเสียประโยชน์อันพึงมีพึงได้ไม่เบียดเบียนให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายทางด้านร่างกายและจิตใจ
5. มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูล หมายถึง การช่วยกระทำสิ่งใดๆ เท่าที่ตนเองสามารถทำได้ด้วยความเต็มใจ โดยไม่ต้องรอให้ผู้อื่นขอร้อง
6. มีความสามัคคีร่วมมือ หมายถึง การร่วมมือด้วยความเต็มใจเพื่อความพร้อมเพียง และประสานสัมพันธ์กันในการทำกิจกรรมที่ดั่งงามของหมู่คณะ
7. รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการทำนุบำรุง รักษา ทรัพยากรธรรมชาติ สาธารณะสมบัติ และปกป้องผลประโยชน์ของส่วนรวม จะเห็นได้ว่าในองค์กรระดับประเทศนั้น ให้ความสำคัญต่อการปลูกฝังให้เยาวชนมีคุณลักษณะที่ทำให้ตนให้เป็นประโยชน์เพื่อสังคมเพราะการพัฒนาคุณภาพของบุคคลเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติ

จากงานวิจัยของ ชาย โพธิ์สิตา (2540) ศึกษาจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ : ศึกษากรณีกรุงเทพมหานคร พอจะสรุปได้ว่า จิตสาธารณะ หมายถึง จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เป็นความรับผิดชอบต่อซึ่งเกิดจากภายใน คือ ความรู้สึกนึกคิด จิตได้สำนึก ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งอยู่ในจิตใจ และส่งผลสู่การกระทำภายนอก

จิตสำนึกเพื่อส่วนรวมนั้นสามารถกระทำได้ 2 ลักษณะดังนี้ คือ

1. โดยการกระทำของตนเอง ต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบและ เกิดความเสียหายต่อส่วนรวม
2. มีบทบาทช่วยสังคมในการรักษาประโยชน์ของส่วนรวม เพื่อแก้ปัญหาสร้างสรรค์สังคม ซึ่งถือว่าเป็นความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

จิตสาธารณะหรือจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของจิตสำนึกทางสังคม หรือจิตสำนึกสาธารณะว่า คือ การตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน หรือการคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ได้ให้ความหมายว่า การรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งผิด เน้นความเรียบร้อย ประหยัดและมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

จิตสาธารณะหรือจิตสำนึกสาธารณะ คือ จิตสำนึก (Conscious) เป็นการตระหนักรู้ตัว หรือเป็นจิตส่วนที่รู้ตัว รู้ว่าทำอะไร อยู่ที่ไหน เป็นอย่างไรขณะที่ตื่นอยู่นั่นเอง ส่วนคำว่า สาธารณะ (Public) เป็นการแสดงออกเพื่อสังคมส่วนรวม ทำประโยชน์เพื่อสังคม ถ้าเป็นสิ่งที่ของก็ต้องใช้ประโยชน์ร่วมกัน เมื่อนำสองคำมารวม หมายถึง การตระหนักรู้ตน ที่จะทำสิ่งใดเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

จิตสำนึกสาธารณะ เป็นก้าวแรกของเส้นทางสู่ “ความเป็นพลเมือง” ในความหมายที่แท้จริง คือ พลเมืองผู้ตื่นรู้ และตระหนักในสิทธิและความรับผิดชอบที่จะสร้างสรรค์สังคมส่วนรวมของคนสามัญ พลเมืองที่รักเรียกกร้องการมีส่วนร่วม และต้องการที่จะจัดการดูแลกำหนดชะตากรรมของตนเองและชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานของแนวคิดสังคมเข้มแข็ง หรือประชาสังคม

ชาย โพธิ์สิตา และคณะ (2540 : 14) ใช้คำว่า จิตสำนึกต่อสาธารณสมบัติและให้ความหมายในเชิงพฤติกรรมไว้ว่า คือ การใช้สาธารณสมบัติอย่างรับผิดชอบหรือการรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติ ซึ่งมีนัยสองประการ ได้แก่

1. รับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติ ด้วยการหลีกเลี่ยงการใช้และการกระทำที่จะก่อให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อสาธารณสมบัตินั้น ๆ รวมไปถึงการถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลสาธารณสมบัติในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ เช่น การแจ้งผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องเมื่อได้พบความเสียหายเกิดขึ้น เป็นต้น

2. การเคารพสิทธิในการใช้สาธารณสมบัติของผู้อื่น เพราะสาธารณสมบัติคือของที่คนทั่วไปมีสิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ ดังนั้นการใช้สาธารณสมบัติอย่างรับผิดชอบต่อผู้อื่นจึงหมายถึงการคำนึงว่าคนอื่นก็มีสิทธิในการใช้เช่นเดียวกัน จะต้องไม่ยึดสาธารณสมบัตินั้นไว้เป็นของตัวเองและไม่ปิดกั้นโอกาสการใช้ประโยชน์ของผู้อื่น

ในงานวิจัยของ ชาย โพธิ์สิตา และคณะ (2540 : 112) ที่ทำการศึกษาจิตสำนึกต่อสาธารณสมบัติ : ศึกษากรณีกรุงเทพมหานคร ได้สรุปความเข้าใจของจิตสำนึกต่อสาธารณสมบัติหรือจิตสำนึกสาธารณะไว้เป็นสองระดับ คือ

ระดับที่ 1 เป็นจิตสำนึกแบบที่บุคคลไม่ต้องทำอะไรมาก เพียงแต่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือไม่ทำลายสาธารณสมบัติที่ตนใช้ก็พอ ซึ่งเป็นการแสดงออกว่าบุคคลมีความเข้าใจว่า ควร หรือไม่ควรปฏิบัติอย่างไรกับสาธารณสมบัติ

ระดับที่ 2 เป็นระดับที่บุคคลกระทำการอันแสดงว่าเขามีความรับผิดชอบที่ดีต่อสาธารณสมบัติไม่ว่าจะได้ใช้หรือไม่ใช้สาธารณสมบัตินั้นก็ตาม เช่น การมีส่วนในการบำรุงรักษาสาธารณสมบัติที่ชำรุดเสียหาย

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2542 : 14) ได้ให้ความหมายจิตสำนึกสาธารณะว่า เป็นการรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อชาติ

นวรินทร์ ก้อน (จิตสาธารณะ : คุณลักษณะของเด็กไทยที่พึงประสงค์) ให้ความหมายของจิตสาธารณะ ว่าคือ คุณลักษณะทางจิตใจของบุคคลเกี่ยวกับการมองเห็นคุณค่าหรือการให้คุณค่าแก่การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมรวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นสาธารณะที่ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งเป็นเจ้าของหรือเป็นสิ่งที่คนในสังคมเป็นเจ้าของร่วมกัน

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 17) ได้ให้ความหมายของจิตสำนึกสาธารณะว่า หมายถึงความคิดที่ไม่เห็นแก่ตัว มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือ ช่วยแก้ปัญหาให้แก่ผู้อื่นหรือสังคม พยายามฉวยโอกาสที่จะช่วยเหลืออย่างจริงจังและมองโลกในแง่ดีบนพื้นฐานของความเป็นจริง

หฤทัย อาจปรุ (2544 : 3) ให้ความหมายจิตสำนึกสาธารณะว่า หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกปรารถนาที่จะช่วยเหลือสังคม ต้องการเข้าไปแก้วิกฤติการณ์โดยรับรู้ถึงสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบ สำนึกถึงพลังของตนว่าสามารถร่วมแก้ไขปัญหาได้ และลงมือกระทำเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาร่วมกันกับคนในสังคม

พระไพศาล วิสาโล (2544 : 15) ให้ความหมาย จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง ความสำนึกใส่ใจและพร้อมจะมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ รวมถึงความเคารพและหวงแหนในสมบัติส่วนรวม ทั้งนี้โดยตระหนักถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นทั้งตนเองและส่วนรวม ในจิตสำนึกดังกล่าวมิใช่ครอบครัว ญาติมิตร คนรอบข้าง หรือชุมชนละแวกบ้านตนเองเท่านั้น หากคลุ้มไปถึงคนอื่น ๆ อีกมากมายซึ่งอยู่ห่างไกลออกไป แม้จะตนไม่รู้จักและไม่เคยเห็น แต่ก็รู้ที่อยู่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนสังกัด

วิรัตน์ คำศรีจันทร์ (2544 : 6) ให้ความหมายว่า จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง กระบวนการคิดและลักษณะของบุคคล ที่มีการปฏิบัติโดยมีกระบวนการในระดับบุคคลไปสู่ สาธารณะ มีความรักและรู้สึกเป็นเจ้าของสาธารณะต้องการที่จะทำประโยชน์มากกว่าที่จะรับจาก สาธารณะ

นันทวัฒน์ ชุนชี (2546 : 4) ให้ความหมายว่า จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง การรู้จัก เอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม

ธรรมนันท์กา แจ่มสว่าง (2547 : 8) ให้ความหมายว่า จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง การรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม

มูทิตา หวังคิด (2547 : 7) ให้ความหมาย จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง การรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม

ลลิตริมา เกื้อสกุล (2547 : 15) ให้ความหมาย จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง สภาวะที่จิตสามารถรู้ตัวและสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกายที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยผ่านทางความคิดและ พฤติกรรมการแสดงออกซึ่งหมายถึง พลเมืองผู้รู้ตื่น และตระหนักในสิทธิและความรับผิดชอบที่จะ สร้างสรรค์สังคมส่วนรวมของคนสามัญ เป็นพลเมืองที่รัก เรียกร้องการมีส่วนร่วม และต้องการที่จะจัดการดูแล กำหนดชะตากรรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของตนและชุมชนร่วมกัน โดยเริ่ม จากศรัทธาในการอุทิศตนและเสียสละแก่ผู้อื่นในสังคม

ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ (2549 : 84) ให้ความหมาย จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง การรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม

ไชยา ยิ้มวิไล (2550 : 15) ให้ความหมาย จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง ความเป็น สาธารณะที่สื่อนัยถึง ความรู้ความนึกคิด สติปัญญา และความรับผิดชอบต่อประชาชนที่มีต่อ สังคม การเคารพกฎหมาย กฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของสังคมโดยรวมและหน่วยงาน องค์กรที่ตนเองเป็นสมาชิกสังกัดอยู่ โดยพยายามยึดมั่นต่อกฎเกณฑ์และกฎหมายอย่างเคร่งครัด พยายามหลีกเลี่ยงการละเมิดให้น้อยที่สุดด้วยการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2550) บอกไว้ในข้อเขียนเรื่องจิตสาธารณะบนความเลื่อมล้ำ (สุดสัปดาห์ มติชน) ตอนหนึ่งว่า "ถึงไม่เท่าเทียมกันก็มีความเสมอภาคพอที่จะทำให้ทุกคนรู้สึกเป็น เจ้าของ "สาธารณะ" เหมือนๆ กัน" แล้วตั้งคำถามว่าสังคมไทยทุกวันนี้ "มีความเสมอภาคพอที่จะทำให้ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของ "สาธารณะ" ต่างๆ ร่วมกันหรือไม่ทั้งความเสมอภาคและจิตสำนึก สาธารณะยังเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับสิ่งอื่นในพฤติกรรมทางสังคมอีกมาก เช่น คุณธรรม จริยธรรม ความซื่อสัตย์ และวินัย ฯลฯ แต่แล้วก็ต้องตกใจเมื่อ "สภาพัฒน์" แลงผลการสำรวจภาวะสังคมไทย

ในไตรมาสแรก พ.ศ.2550 ว่ากลุ่มนักศึกษามีคุณธรรมต่ำกว่ากลุ่มอาชีพอื่นๆ และกลุ่ม นักศึกษามีระดับคุณธรรมด้านความมีสติสัมปชัญญะ ความซื่อสัตย์สุจริต และความมีวินัย ต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยภาพรวมของคุณธรรมแต่ละด้าน (ไทยโพสต์ หน้า 1 วันอังคารที่ 12 มิถุนายน 2550) เครื่องแบบนักศึกษาเป็นสัญลักษณ์ของอภิสิทธิ์ อิทธิพล ผลประโยชน์ แสดงความไม่เสมอภาค เลยส่งผลให้ระดับคุณธรรมต่ำ เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมขาดจิตอาสาและจิตสำนึกสาธารณะ ขาดทานและอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยทั่วประเทศต้องทบทวนเครื่องแบบและคุณภาพการศึกษาอย่างเอาใจริงเอาจัง หากได้สังเกตสื่อที่คนดูกันทั่วประเทศ คือ สื่อโทรทัศน์ ของรายการละครแสดงภาพที่ดิ่งงามเพิ่มขึ้น เป็นเวลาที่เด็กและเยาวชนยังไม่นอน นักแสดงควรแต่งตัวสุภาพ พุดและแสดงกิริยาที่สุภาพ มีบรรยากาศบ้านเรือนและสถานที่สะอาด สื่อโฆษณาแสดงต่อสิ่งที่ดิ่งงามและไม่อนุญาตให้มีการโฆษณาสิ่งที่เป็นพิษ เหล้า เบียร์ ไวน์หรือคิมที่มีแอลกอฮอล์หรือสิ่งเสพติดที่มีอันตราย ไม่ควรโฆษณาในช่วงเวลาที่เยาวชนดู ละครช่วงเวลากลางวันและตอนค่ำไม่น่ามีการคิมเหล้า จะเกิดอุบัติเหตุง่าย อันตรายบนท้องถนนเกิดจากคนคิมเหล้าแล้วขับรถ ตนเองบาดเจ็บหรือตายยังไม่พอ ยังต้องเสียทรัพย์สิน เสียเวลา ทำให้เกิดความทุกข์แก่คนใกล้ชิดตัวอีกด้วย เยาวชนไทยยังขาดความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม การสร้างนิสัยและต้องเริ่มต้นจากในบ้านและในโรงเรียน เมื่อเห็นสิ่งไม่ถูกต้อง ผู้ใหญ่จะต้องบอกเด็กทันที โดยต้องเป็นตัวอย่างที่ดี ต้องไม่อายุที่จะทำความดี และช่วยกันชมเชยคนทำความดี มาช่วยสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้เกิดขึ้นเป็นนิสัย

รายงานการประเมินการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ และคณะ. 2550 : 78) การเปรียบเทียบจิตสำนึก 3 ด้าน คือ จิตคุณธรรม ซึ่งหมายถึง ความสำนึกที่มั่นคงต่อหลักศีลธรรมทางศาสนา และหลักธรรมของการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพศักดิ์ศรีของมนุษยชาติ จิตสังคม หมายถึง สำนึกของการปฏิบัติหน้าที่การปฏิบัติตนในมิติที่ต้องสัมพันธ์กับบุคคลทั้งใกล้ชิดและไกลตัว การเคารพในกฎเกณฑ์ของสังคมและจิตสาธารณะ หมายถึง สำนึกในประโยชน์ สำนึกในผลกระทบที่พึงมีต่อชุมชน และสังคมโดยรวม โดยผู้ที่ต้องรับผลนั้นอาจไม่เห็นตัวคนชัดเจนว่าเป็นบุคคลใด ทราบแต่เพียงว่าสังคมโดยรวมต้องได้รับผลแน่นอน เช่น การปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำ วันนีพรงนี้ไม่เห็นว่ามีใครได้รับผล จนกว่าผลเสียสะสมถึงระดับหนึ่งแล้วจึงปรากฏผลเสียขึ้น หรือการโกงกินเงินเปอร์เซ็นต์จากค่ารับเหมาก่อสร้างของผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ การตัดไม้ทำลายป่า ผลที่เกิดอาจไม่เห็นภายในระยะเวลาอันสั้น แต่ส่งผลกระทบยาว จากการศึกษาเปรียบเทียบสามารถสรุปว่า โรงเรียนควรเน้นการพัฒนาเรื่องจิตสำนึกสาธารณะ ให้มากขึ้น

จากที่กล่าวมาจึงพอจะสรุปว่า จิตสำนึกสาธารณะ หมายความว่า การกระทำด้วยจิตวิญญาณ มีความรัก ความเอื้ออาทรต่อคนอื่นและสังคมรอบ ๆ ตัวรวมไปถึงประเทศชาติ

บ้านเมือง รวมความแล้วเป็นการรวมความหมายของคุณธรรมจริยธรรม และการไม่กระทำที่เสื่อมเสียหรือเป็นปัญหาต่อสังคม ประเทศชาติ ทำเมื่ออยู่โรงเรียน จะต้องมีการระเบียบเรื่องความสะอาด เด็กนักเรียนมีเวรทำความสะอาดห้องเรียนและบริเวณโรงเรียน เมื่อกลับบ้านก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน เล่นของเล่นแล้วเก็บให้เป็นที่ ไม่ทิ้งเศษอาหารในท่อระบายน้ำ และแยกขยะในบ้านก่อนนำมาทิ้งถึงขยะสาธารณะ จากความหมายที่มีผู้ให้ไว้ต่างๆ กันนั้นมีส่วนที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ การมีจิตสำนึกร่วมกันในสาธารณสมบัติ ความรับผิดชอบต่อสังคม การเห็นประโยชน์ส่วนรวม เป็นต้น สำหรับการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะให้กับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ ซึ่งจะเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีต่อไปในอนาคต จึงให้ความหมายว่า จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง สำนึกในประโยชน์สำนึกในผลกระทบที่พึงมีต่อชุมชน และสังคมโดยรวม โดยผู้ที่ต้องรับผลนั้นอาจไม่เห็นตัวตนชัดเจน ว่าเป็นบุคคลใด ทราบแต่เพียงว่าสังคมโดยรวมต้องได้รับผลแน่นอน การวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาและพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนโดยพิจารณาองค์ประกอบจิตสำนึกสาธารณะที่ประกอบด้วยส่วนประกอบ 3 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้ความเข้าใจเชิงจิตสำนึกสาธารณะ เป็นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ของตนเองและผู้อื่นในการใช้ทรัพย์สินส่วนรวม รู้ผลที่เกิดจากการกระทำหรือความเป็นไปและการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและโลก
2. ด้านความคิดเชิงจิตสำนึกสาธารณะเป็นกระบวนการหรือลักษณะการคิดที่บุคคลใช้เป็นหลักในการตัดสินใจเกี่ยวกับจริยธรรมตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก (Kolhberg)
3. ด้านการปฏิบัติตนของบุคคลเชิงจิตสำนึกสาธารณะ เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ และการเคารพสิทธิในการใช้ของของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยไม่ยึดครองของส่วนรวมมาเป็นของตน ตลอดจนไม่ปิดกั้นโอกาสของบุคคลอื่นที่จะใช้ของส่วนรวมนั้น

ด้วยวิธีจัดการเรียนรู้และพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะโดยการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนว และการสอนแนะแนวแบบปกติ ในด้านความรู้ความเข้าใจเป็นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ของตนเองและผู้อื่นในการใช้ทรัพย์สินส่วนรวม รู้ผลที่เกิดจากการกระทำหรือความเป็นไป และการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและโลก ด้านการใช้เหตุผลในการตัดสินใจเป็นกระบวนการหรือลักษณะการคิดที่บุคคลใช้เป็นหลักในการตัดสินใจเกี่ยวกับจริยธรรมตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก แบ่งเป็น 6 ชั้น จากต่ำไปหาสูง ระดับต่ำสุดคือ หลักการหลบหลีกการโดนลงโทษทางกาย ระดับสองคือหลักการแสวงหารางวัลที่เป็นวัตถุสิ่งของ ระดับสามคือ การทำตามที่ผู้อื่น

เห็นชอบ ระดับสี่คือ การทำตามกฎเกณฑ์ กฎหมาย และข้อบังคับทางศาสนา ระดับห้าคือ การเคารพตนเอง และภาคภูมิใจในการกระทำที่ถูกต้องของตน ขั้นที่หกคือ การยึดหลักอุดมคติสากล เช่นความเสมอภาค ยุติธรรม และมนุษยธรรม และการเกลียดกลัวความชั่ว (โกศล มีคุณ และณรงค์ เทียมเมฆ. 2545 : 47) ส่วนด้านการปฏิบัติตนเป็นพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกลักษณะดังนี้ 1) การหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม 2) การถือเป็นที่ที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้และ 3) การเคารพสิทธิในการใช้ของของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยไม่ยึดครองของส่วนรวมมาเป็นของตน ตลอดจนไม่ปิด กั้น โอกาสของบุคคลอื่นที่จะใช้ของส่วนรวมนั้น โดยผู้วิจัยความเชื่อว่า จิตสำนึกสาธารณะนั้นควรปลูกฝังจนติดเป็นนิสัย การที่จะฝึกให้นักเรียนแต่ละคนมีจิตสำนึกสาธารณะเพิ่มขึ้นควรชี้ให้นักเรียนเห็นว่าพฤติกรรมอันขาดจิตสำนึกสาธารณะหรือพฤติกรรมเฉาต่อการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสาธารณสมบัติส่วนรมนั้นก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อทั้งตนเองและส่วนรวมอย่างไร นักเรียนจะศึกษาสาเหตุและแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร เพื่อให้การแก้ปัญหาสำเร็จลุล่วงลงได้ ซึ่งการจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขพฤติกรรม ด้วยวิธีสอน 2 วิธี ดังกล่าวที่แตกต่างกัน จะสามารถพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะให้กับนักเรียนได้มากน้อยเพียงใด ในการศึกษาครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะแก่เด็กและเยาวชนอันเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคตและเป็นแนวทางแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะต่อไป

1.2 ความสำคัญของจิตสำนึกสาธารณะ

การที่คนเรามาอยู่รวมกันเป็นสังคม ย่อมต้องมีความสัมพันธ์ในรูปแบบการพึ่งพากัน คนในสังคมซึ่งมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไป ถ้าคนในสังคมขาดจิตสำนึกสาธารณะ ก็จะมีผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว องค์กร และการขาดจิตสำนึกสาธารณะยังมีผลกระทบต่อชุมชน

ไชยา ยี่มวิไล (2550 : 15) กล่าวถึง ผู้ที่มีจิตสำนึกสาธารณะนั้นจะมีความรับผิดชอบต่อสังคม เคารพกฎหมาย กฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ของสังคมโดยรวมและหน่วยงานองค์กรที่ตนเองเป็นสมาชิกสังกัดอยู่ โดยพยายามยึดมั่นต่อกฎเกณฑ์และกฎหมายอย่างเคร่งครัด พยายามหลีกเลี่ยงการละเมิดให้น้อยที่สุดด้วยการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม บุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะสูงนั้น แม้แต่การทิ้งเศษขยะหรือขับรดฝักกวจราจรยังไม่กล้าที่จะกระทำเพราะรู้สึกอายแก่ใจ นอกเหนือจากนั้นเมื่อประสบพบเจออะไรที่ ผิดปกติ ผิดระเบียบ ผิดกฎหมายก็จะแจ้งความทันที ส่วนบุคคลที่ไร้จิตสำนึกสาธารณะจะมีวิถีชีวิตดำรงชีพไปวันๆ มักง่าย สะเพร่า เอาตัวรอด โดยไม่ได้คิดถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้อื่น

เดวิด ไรส์แมน (ณรงค์ อ้วนอง. 2546 : 13 ; อ้างอิงมาจาก David Riseman. 1983) ได้จำแนกจิตสำนึกสาธารณะของบุคคลไว้เป็น 3 แบบ คือ

1. จิตสำนึกแบบประเพณีนำ หมายถึง จิตสำนึกที่ยึดถือเอาขนบธรรมเนียมประเพณี ความเป็นเครือญาติ ความอาวุโส เป็นเครื่องชี้นำวิถีปฏิบัติ จิตสำนึกแบบนี้มีอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะในสังคมชนบทของไทย

2. จิตสำนึกแบบหลักการนำ เป็นจิตสำนึกที่ยึดถือหลักปฏิบัติงานให้บรรลุจุดหมายปลายทาง โดยละทิ้งความอาวุโสและขนบประเพณีที่เห็นว่าเป็นเครื่องกีดขวางการบรรลุเป้าหมายของชีวิต

3. จิตสำนึกแบบผู้อื่นนำ เป็นจิตสำนึกแบบพึ่งพิงโดยบุคคลจะต้องประพฤติปฏิบัติตามกลุ่มหรือตามผู้นำของกลุ่มด้วยมุ่งหวังจะให้ตนเองได้รับการยอมรับจากกลุ่ม จิตสำนึกสาธารณะของบุคคลมีพื้นฐานมาจากอัตมโนทัศน์ (Self-concept) ซึ่งหมายถึง การมองเห็นคุณค่าในตนเองประกอบกับความเชื่อ (Belief) ค่านิยม (Values) และเจตคติ (Attitude) ซึ่งมีความหมายรวมกันว่า คือ ท่าทีหรือความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ รอบตัว เกิดเป็นปรากฏการณ์ที่บุคคลแสดงออกในลักษณะของอารมณ์ความรู้สึก (Affective) สติปัญญา (Cognitive) และพฤติกรรม (Behavior) ซึ่งมีทั้งผลดี และผลเสียต่อตนเองและสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่

การสร้างจิตสำนึกสาธารณะ เป็นความรับผิดชอบในตนเอง แม้ว่าจะได้รับการอบรมสั่งสอนถ้าใจตนเองไม่ยอมรับ จิตสำนึกสาธารณะก็ไม่เกิด ฉะนั้นคำว่า "ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน" จึงมีความสำคัญส่วนหนึ่งในการสร้างจิตสำนึกสาธารณะ ถ้าตนเองไม่เห็นความสำคัญแล้วก็จะไม่มีใครบังคับได้ นอกจากใจของตนเองแล้ว แนวทางที่สำคัญในการสร้างจิตสำนึกสาธารณะยังมีอีกหลายประการถ้าปฏิบัติได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ดังนี้

1. สร้างวินัยในตนเอง ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขตของสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและต่อสังคม

2. ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ตระหนักเสมอว่าตนเองคือส่วนหนึ่งของสังคม ต้องมีความรับผิดชอบในการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวม ทั้งต่อประเทศชาติ และโลกใบนี้

3. ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม ให้ถือว่าเป็นปัญหาของตนเองเช่นกัน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ต้องช่วยกันแก้ไข เช่น ช่วยกันดำเนินการโรงงานอุตสาหกรรมสร้างบ่อพักน้ำทิ้งก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ

4. ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะหลักธรรมหรือคำสั่งสอนในทุกศาสนาที่คนนับถือ สอนให้คนทำความดีทั้งสิ้น ถ้าปฏิบัติได้จะทำให้ตนเองมีความสุข นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมด้วย ทำให้เราสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เช่น หลักพุทธศาสนา มีหลักคำสอนในการช่วยเหลือ หรือพึ่งพาตนเอง ที่พุทธศาสนิกชนได้ยืมจากพุทธภายิตอยู่เสมอ คือ อุตสาหิ อุตตโน นาโถ หรือตนเป็นที่พึ่งแห่งตน หรือหลักคำสอนในคริสต์ศาสนา คือ ต้องรู้จักช่วยเหลือตนเองก่อน แล้วพระเจ้าจะช่วยท่าน ของศาสนาอิสลามหลักคำสอนจะคล้ายกับคริสต์ศาสนา ก็คือ ให้รู้จักช่วยตนเอง และรู้จักเปลี่ยนแปลงตนไปในทางที่ดีเสียก่อน แล้วพระเจ้าจึงจะช่วยท่าน

จากลักษณะของผู้ที่มีจิตสำนึกสาธารณะในข้างต้นตามความคิดของบุคคลต่างๆ ทำให้เราเห็นความสำคัญของการมีจิตสำนึกสาธารณะ ว่ามีความสำคัญมากต่อการที่คนมาอยู่รวมกัน เป็นสังคม เพราะการที่คนมาอยู่รวมกัน ย่อมต้องมีความสัมพันธ์กันในรูปแบบการพึ่งพากัน การที่คนในสังคมขาดจิตสำนึกสาธารณะนั้นจะมีผลกระทบต่อตนเอง บุคคลรอบข้าง ครอบครัว องค์กร รวมถึงประเทศชาติและสังคมโลก ทำให้เกิดความเดือดร้อนในรูปแบบต่างๆ เช่น ขาดความสามัคคี เกิดการแก่งแย่ง ทะเลาะเบาะแว้งภายในครอบครัว แบ่งพรรคแบ่งพวก เกิดการเบียดเบียนสมบัติของส่วนรวมเป็นสมบัติของตนเอง องค์กรไม่ก้าวหน้า คุณภาพงานลดลง รวมไปถึงสามารถทำให้ความเข้มแข็งในชุมชนลดน้อยลง ขาดการพัฒนา เพราะต่างคนต่างอยู่ และทำให้เกิดอาชญากรรมขึ้นได้ง่ายและรวดเร็ว จากความสำคัญของการจะต้องมีจิตสำนึกสาธารณะ ถ้าเราสามารถปลูกฝัง ส่งเสริม หรือพัฒนาให้เด็กมีจิตสำนึกสาธารณะ ด้วยวิธีการต่างๆ จะทำให้เด็กมีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน อาสาดูแลรับผิดชอบสมบัติส่วนรวม มีการใช้สมบัติของส่วนรวมอย่างเห็นคุณค่า ใช้อย่างทะนุถนอม รู้จักการแบ่งปันโอกาสในการใช้ของส่วนรวมให้ผู้อื่น เมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ปัญหาที่เกิดจากการเอารัดเอาเปรียบคนอื่น ปัญหาการทำลายสาธารณะสมบัติต่างๆ จะลดลง การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องก็จะลดน้อยลง สังคมก็จะพัฒนาขึ้นได้

1.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกสาธารณะ

การมีจิตสำนึกสาธารณะเป็นพฤติกรรมที่คาดหวังตามวิสัยทัศน์ของสังคมคุณภาพ นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – พ.ศ. 2549) และตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการศึกษาวิจัยถึงอิทธิพลและปัจจัยที่จะทำให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะ อย่างไรก็ตามแม้จะมีผู้กล่าวว่าจิตสำนึกสาธารณะเป็นคำใหม่ในสังคมไทย หากประเด็นของการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมก็เป็นสิ่งที่ได้มีการปลูกฝังมาเป็นเวลาช้านานเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระเบียบของสังคม

การมีจิตสาธารณะนั้น เป็นสิ่งที่เกิดตามวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล สภาพแวดล้อมต่างๆ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน มีผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของบุคคล ซึ่งไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจร (2543 : 13) สรุปว่า จิตสำนึกสาธารณะ หรือจิตสำนึกทางสังคม อยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ดังนี้

ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับภาวะทางสัมพันธภาพของมนุษย์ ภาวะทางสังคมเป็นภาวะที่ลึกซึ้งที่มีผลต่อจิตสำนึกด้านต่างๆของมนุษย์ เป็นภาวะที่ได้อบรมกล่อมเกลา และสะสมอยู่ในส่วนของการรับรู้ที่ละเอียดถี่ถ้วน ทำให้เกิดสำนึกที่มีรูปแบบหลากหลาย ภาวะแวดล้อมทางสังคมนี้เริ่มตั้งแต่พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ เพื่อน ครู สื่อมวลชน บุคคลทั่วไป ตลอดจนระดับองค์กร วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ กฎหมาย ศาสนา รวมทั้งภาวะแวดล้อมด้านสื่อสารมวลชน และส่วนที่กำกับสำนึกของบุคคล คือ การได้สัมผัสจากการใช้ชีวิตที่มีพลังต่อการเกิดสำนึก อาทิ การไปโรงเรียน ไปทำงาน คู่ละคร ฟังผู้คนสนทนากัน รับรู้เหตุการณ์บ้านเมือง ขัรบรฝ่าการจราจรที่แออัด

ปัจจัยภายใน สำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายใน หมายถึง การคิดวิเคราะห์ของแต่ละบุคคลในการพิจารณาตัดสินคุณค่าและความดีงาม ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะการปฏิบัติทางจิตใจ เพื่อขัดเกลาตนเองให้เป็นไปทางใดทางหนึ่ง โดยเกิดจากการรับรู้จากการเรียนรู้ การมองเห็น การคิด แล้วนำมาพิจารณาเพื่อตัดสินใจว่าต้องการสร้างสำนึกแบบใด ก็จะมีการฝึกฝนและสร้างสมสำนึกเหล่านั้น

สำหรับปัจจัยซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเกิดจิตสำนึกสาธารณะ เมื่อมองจากทฤษฎีทางสังคมวิทยา จะเห็นได้ว่ามีส่วนที่จะก่อให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะ ซึ่งนั่น คือ องค์กรที่สำคัญที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม (เกียรติกศักดิ์ แสงอรุณ . 2551 : 38 -40) ได้แก่

1. ครอบครัว ในกระบวนการขัดเกลาทางสังคม กระบวนการขัดเกลาขั้นต้น (Primary Socialization) คือ ครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานที่ขัดเกลามนุษย์ให้รู้ว่าสิ่งใดควรทำ หรืออะไรถูกอะไรผิด เป็นต้น เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการบุคลิกภาพอย่างลึกซึ้ง และมีอิทธิพลต่ออารมณ์ ทัศนคติ และความประพฤติของเด็กเป็นอย่างมาก

2. กลุ่มเพื่อน เป็นกลุ่มที่มีอายุระดับใกล้เคียงกันโดยอาจจะรวมกันเป็นกลุ่มเพื่อนธรรมดาจนถึงชมรม สมาคมที่ตนสนใจ เช่น เพื่อนร่วมชั้น ชมรมฟุตบอล เนตบอล สมาคมนักเรียนเก่า

3. สถานศึกษา โรงเรียนเสมือนบ้านที่สองของเด็กในการที่รับความรู้ความคิดต่างๆ และวิชาการต่างๆ อย่างเป็นทางการ โดยเฉพาะสังคมปัจจุบัน โรงเรียนเป็นสถานที่สำคัญในเรื่องการให้การขัดเกลาแก่เด็ก ตลอดจนทำให้เด็กมีโอกาสพบปะสมาคมกับเพื่อนในวัยเดียวกัน

ซึ่งปัญหาที่เกิดจากการขัดเกลาของโรงเรียนอาจจะ ไม่ตรงกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง เด็กเลยสับสนไม่ทราบว่าจะใครจะถูกกว่ากัน เช่น แม่ว่าอย่าง ครูว่าอีกอย่าง ครูว่าผิด ครูว่าไม่ดี พ่อแม่ว่าดี เป็นต้น อีกปัญหาหนึ่งที่พบได้บ่อย ก็คือ สอนในลักษณะที่เป็นทฤษฎีหรืออุดมคติจนมากเกินไป อาจจะไม่ตรงกับสิ่งที่ปฏิบัติในชีวิตจริง เช่น ทำดีได้ดี แต่เด็กเห็นคนชั่วได้ดี ส่วนคนที่ทำความดีได้ความชั่ว เด็กอาจจะเลื่อมศรัทธาได้

4. สำนักงานหรือองค์กรที่บุคคลสังกัดอยู่ เป็นกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งแต่ละกลุ่มอาชีพจะมีคุณค่าหรือระเบียบกฎเกณฑ์ไปตามอาชีพของตน เช่น ครูต้องสอนลูกศิษย์ด้วยความเมตตา นักสังคมสงเคราะห์ไม่เปิดเผยความลับของผู้มารับการสงเคราะห์ แต่ละอาชีพจึงมีบุคลิกภาพแตกต่างกันไป เช่น ตำรวจก็แตกต่างจากแพทย์ ครูแตกต่างจากวิศวกร

5. สถาบันศาสนา เป็นตัวแทนที่ขัดเกลาคนหรือแนะนำทางให้คนเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เพื่อเป็นเป้าหมายในการกระทำ โดยเฉพาะศาสนาพุทธได้สอนให้คนเราไม่ต้องอยู่ในความประมาทเพราะหลายสิ่งในโลกไม่มีความแน่นอน จึงต้องยึดมั่นในสิ่งที่ดีงาม มีศีลธรรม จริยธรรม และความประพฤติในทางที่ถูกที่ควร

6. สื่อสารมวลชน สื่อมวลชนเหล่านี้มีหลายประเภท เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ นิตยสาร วารสาร เป็นต้น ซึ่งมีส่วนในการขัดเกลาทางสังคมแก่มนุษย์ในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่ความคิด ความเชื่อแบบของความประพฤติ เพราะสื่อมวลชนมีทั้งการให้ความรู้และความบันเทิง โดยเฉพาะอิทธิพลของสื่อมวลชนคือการให้ข่าวสาร ซึ่งมีส่วนช่วยครอบครัวยุโรปโรงเรียนในการขัดเกลา เช่น หนังสือพิมพ์เสนอข่าวเด็กเรียนดี พ่อแม่อาจจะสั่งให้ลูกอ่านเพื่อเอาเยี่ยงอย่าง หรือครูปัจจุบันก็สั่งให้นักเรียนตัดข่าวหาข่าวมารายงานหน้าชั้นเรียน หรือการลอกเลียนแบบการแต่งกายเพื่อให้ทันสมัย

จึงพอจะสรุปได้ว่าการเกิดจิตสำนึกสาธารณะไม่สามารถสรุปแยกแยะได้ว่าเกิดจากปัจจัยภายในหรือภายนอกเพียงอย่างเดียวใดอย่างหนึ่ง เพราะทุกสรรพสิ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน จิตสำนึกที่มาจากภายนอกเป็นการเข้ามาโดยธรรมชาติ กระทบต่อความรู้สึกของบุคคล แล้วกลายเป็นจิตสำนึกโดยธรรมชาติ และมักไม่รู้ตัว แต่จิตสำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายในเป็นความจงใจเลือกสรร บุคคลระลึกตัวเองเป็นอย่างดี เป็นสำนึกที่สร้างขึ้นเอง ระหว่างปัจจัยภายใน และภายนอก เป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีความต่อเนื่องกัน ดังนั้น การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะจึงต้องกระทำควบคู่กันไปทั้งปัจจัยภายในและภายนอก

1.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจิตสำนึกสาธารณะ

การศึกษาเกี่ยวกับจิตสำนึกสาธารณะ มีการศึกษามาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยมีการศึกษาทั้งในเชิงปรัชญา จิตวิทยา และสังคมศาสตร์ ทางด้านจิตวิทยามีการกล่าวถึงจิตสำนึก

ในช่วงปี ค.ศ. 1950 (हत्य आप्रु. 2544 : 31 ; อ้างอิงมาจาก Kalat. 1996 : 182) นักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ได้กล่าวถึงจิตสำนึกในด้านเกี่ยวกับการแบ่งภาคของจิต (Regions of Mind) กล่าวถึงหน้าที่ของจิตในการก่อให้เกิดพฤติกรรมทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัวในด้านสังคมศาสตร์เริ่มมีการกล่าวถึงในช่วงศตวรรษที่ 17 (ชัชวรัตน์ ธิรพันธุ์. 2542 : 24) ใช้กลุ่มทฤษฎีแนวของ Maxis และ Fugo กล่าวถึงจิตสำนึกสาธารณะด้านการเมือง ซึ่งกล่าวว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งหมดคือการเมือง ประเทศไทยเริ่มต้นมีการกล่าวถึงจิตสำนึกสาธารณะช่วงหลังพุทธศักราช 2500 (ธีรยุทธ บุญมี. 2536 : 192) คือ ช่วงเริ่มมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แต่เริ่มเห็นเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ยังมีแนวคิดที่เกี่ยวกับจิตสำนึกสาธารณะ คือ

1. แนวความคิดสังคมเพื่อบุคคล

แนวความคิดสังคมเพื่อบุคคล Herbert Spencer (Ian Robertson. 1977 : 12 อ้างอิงใน ศิริ แคนสา 2551 : 19) เชื่อว่า การที่ปัจเจกบุคคลเข้าเป็นสมาชิกของสังคม เพราะเขามีเจตจำนงที่จะให้ตัวเองมีความมั่นคงปลอดภัย คนสร้างสังคมขึ้นมาเพื่อประโยชน์ของตนเอง จุดมุ่งหมายและหน้าที่ของสังคมไม่ใช่เพื่อตัวสังคมเอง หากแต่เพื่อปัจเจกบุคคล นั่นคือสังคมรับใช้บุคคล หรือสังคมเพื่อบุคคล “บุคคลจะมีสำนึกต่อผู้อื่น トラบเท่าที่เขาประจักษ์ว่า ส่วนรวมหรือสังคมคือแหล่งที่มาแห่งความมั่นคงและปลอดภัยที่สำคัญสำหรับชีวิตส่วนตัวของเขา ตรงกันข้ามเมื่อใดที่ปัจเจกบุคคลประจักษ์ว่าสังคมไม่สามารถให้สิ่งนี้ได้ (เช่น กรณีสังคมไม่มีความยุติธรรม สังคมเต็มไปด้วยการกดขี่ เป็นต้น) จิตสำนึกก็จะมิได้ยาก” เป็นจิตสำนึกเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของบุคคล หรือจิตสำนึกที่มีตัวบุคคลเป็นศูนย์กลาง การส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึก ทำได้โดยทำให้สังคมเป็นแหล่งที่ให้ความมั่นคงปลอดภัยอย่างแท้จริง เพื่อให้ปัจเจกตระหนักว่า ความมั่นคงปลอดภัยของเขา ไม่สามารถจะดำรงอยู่ได้เลยถ้าปราศจากความมั่นคงปลอดภัยของสังคม สังคมเป็น “เครื่องมือ” ที่มนุษย์ “สร้าง” ขึ้นมาเพื่อความอยู่รอด และมั่นคงปลอดภัยของตน

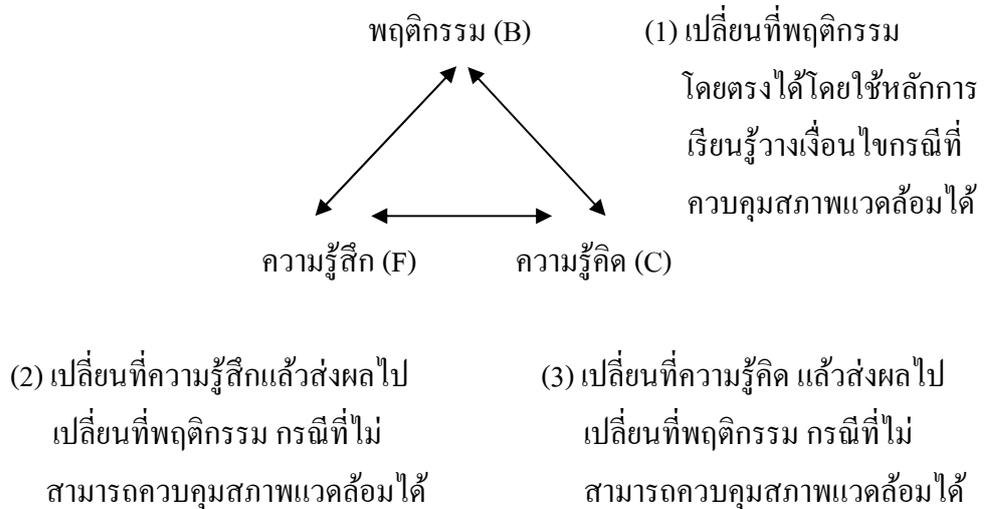
2. แนวความคิดบุคคลเพื่อสังคม

เป็นแนวคิดที่มองกลับด้านกันกับแนวความคิดสังคมเพื่อบุคคล คือ เห็นว่าสังคมเป็นสิ่งที่มิอยู่ดำรงอยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง ไม่ใช่เครื่องมือที่ปัจเจกสร้างขึ้นเพื่อความอยู่รอด การดำรงอยู่ของสังคมมิได้ขึ้นอยู่กับปัจเจก “บุคคลเป็นฝ่ายที่ต้องยอมให้แก่สังคม หรือขึ้นอยู่กับสังคม บุคคลมีหน้าที่รับใช้เป้าหมายของสังคม” อีมิลี เดิร์กฮาม (Emile Durkheim) (Ian Robertson. 1977 : 13 อ้างอิงใน ศิริ แคนสา 2551 : 20) เชื่อว่า กลุ่มคน เป็นเพียงวัตถุดิบที่สังคมจะเกิด และสิ่งที่จะทำให้เกิดสังคมไม่ใช่ความปรารถนาที่จะมั่นคงปลอดภัยของแต่ละคน หากแต่เป็นความสัมพันธ์ต่อกันอย่างยั่งยืนของคนเหล่านั้น เบื้องหลังความสัมพันธ์นี้ เรียกว่า อารมณ์ (Sentiment) ความรู้สึกผูกพันว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม (Sense of Belonging) และระบบความ

เชื่อมร่วมกันของคนในกลุ่ม (Belief System) บุคคลย่อมปฏิบัติตามกลุ่มแม้จะขัดใจ เพราะ “สำนึกในกลุ่ม” (Collective Conscience) สำนึกในกลุ่มดำรงอยู่ได้เพราะ 3 สิ่งข้างต้น บุคคลไม่เพียงสำนึกว่ากลุ่มมีความสำคัญเหนือกว่าตนเองเท่านั้น แต่ยังสำนึกว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นด้วย สังคมสมัยใหม่มีความซับซ้อน ความสัมพันธ์อันเป็นสิ่ง “เชื่อมประสาน” คือ ความผูกพันเชิงพันธะสัญญา (Contractual Relations) ทำให้ “สำนึกกลุ่ม” ดำรงอยู่ได้ โดยที่แต่ละคนแต่ละหน่วยที่แตกต่างกัน ต่างสำนึกว่า ผู้อื่น กลุ่มอื่น เป็นส่วนหนึ่งในสังคมเดียวกัน หน้าที่แต่ละหน่วย ยังผลให้สังคมดำรงอยู่ได้ เปรียบเหมือน อวัยวะที่แตกต่างกัน อันประกอบเป็นองค์อินทรีย์ (Organism) เรียกว่า เอกภาพแบบองค์อินทรีย์ (Organic Solidarity) คือเกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้เพราะการทำหน้าที่ของอวัยวะแต่ละส่วนที่แตกต่างกัน “เป็นสำนึกที่มีสังคมเป็นศูนย์กลาง”

สรุปจากแนวความคิดสังคมเพื่อบุคคลและแนวความคิดบุคคลเพื่อสังคม จิตสำนึกสาธารณะอาจเกิดขึ้นและดำรงอยู่บนพื้นฐานของความสนใจในผลประโยชน์ที่ตัวเองจะได้รับจากส่วนรวม (Self Interest) หรืออาจเกิดขึ้นและดำรงอยู่โดยอาศัย ความสำนึกในส่วนรวมสำนึกต่อผู้อื่นเป็นที่ต้อง ปราศจากความสนใจในผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับโดยสิ้นเชิงก็ได้

แต่การพัฒนาพฤติกรรมนั้น สามารถดำเนินการได้หลากหลายวิธี ตามความเชื่อพื้นฐานของแต่ละแนวคิด การนำหลักการแห่งพฤติกรรม (Behavior Principles) มาอธิบายพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลได้ ซึ่ง เคลิส (ประทีป จินฉัตร, 2540 : 9-10 ; อ้างอิงมาจาก Kalish, 1981) ได้ให้ความหมายของหลักการแห่งพฤติกรรมไว้ว่า เป็นหลักการที่ครอบคลุมทั้งแนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้ การวางเงื่อนไข และแนวคิดทางจิตวิทยาต่างๆ ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์เข้ามาประยุกต์ใช้ได้ในการนำแนวคิดของการใช้หลักการแห่งพฤติกรรม มาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นสามารถพิจารณาได้ 2 กรณี คือ กรณีที่สามารถควบคุมสภาพแวดล้อมได้ ผู้ทำหน้าที่พัฒนาสามารถพัฒนาพฤติกรรมที่พฤติกรรมของบุคคลนั้นได้โดยตรง โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขจัดการกับพฤติกรรมโดยตรง ด้วยการคุมสภาพแวดล้อมต่างๆ ให้ได้ ส่วนกรณีที่สองที่ไม่สามารถควบคุมสภาพแวดล้อมได้ จึงไม่สามารถที่จะเปลี่ยนหรือพัฒนาที่พฤติกรรมโดยตรงได้จึงต้องจัดกระทำโดยการเปลี่ยนที่ความรู้สึก (Feeling) ซึ่งส่งผลทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนได้หรือจัดกระทำโดยการเปลี่ยนที่ความรู้คิด (Cognitive) ซึ่งส่งผลทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงทั้งนี้เพราะตามหลักการแห่งพฤติกรรมเชื่อว่า การรู้คิด ความรู้สึก และพฤติกรรม จะมีผลซึ่งกันและกัน ดังนั้น การพัฒนาพฤติกรรม อาจจัดกระทำได้ทั้งที่พฤติกรรมโดยตรง หรือจัดกระทำที่ความรู้คิด ความรู้สึก เพื่อให้พฤติกรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงก็ได้ ซึ่งเขียนแผนภาพได้ดังภาพที่ 2.1



ภาพที่ 2.1 แผนภาพความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม (B) ความรู้สึก (F) และความรู้คิด (C)

ที่มา: ประทีป จินฉัตร (2540: 10)

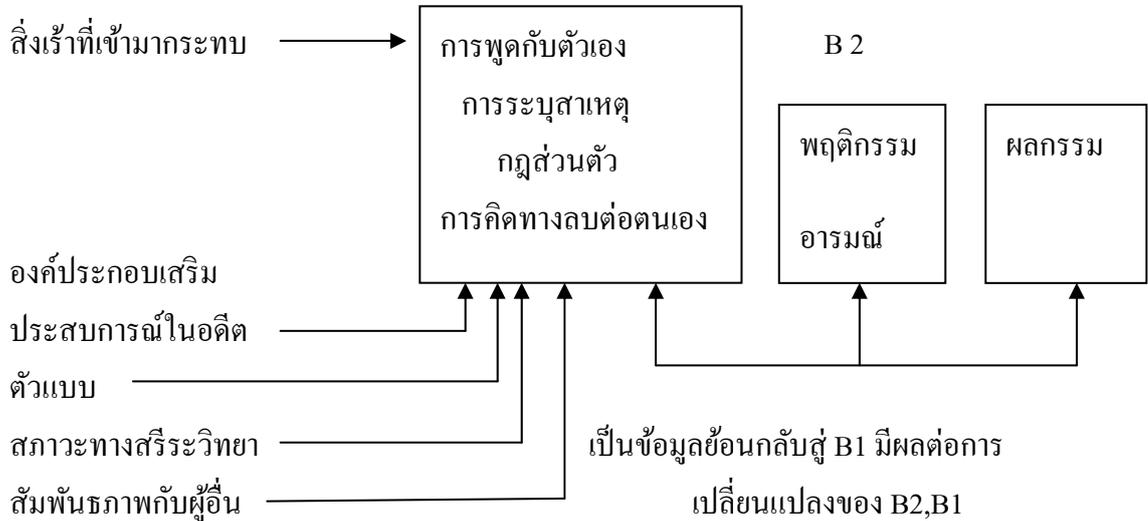
แนวคิดพฤติกรรมปัญญานิยม ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้หลักการแห่งพฤติกรรม ในลักษณะของการเปลี่ยนความรู้คิด (Cognitive) เพื่อให้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Behavior) ตามแนวคิด การปรับพฤติกรรมปัญญานิยม (Cognitive Behavior Approach) โดย Dryden และ Golden (ประทีป จินฉัตร, 2540 : 128 ; อ้างอิงจาก Dryden and Golden, 1987) เสนอแนวคิดว่าการจัดกระทำ ข้อมูล และสัญลักษณ์ต่างๆ ภายในกระบวนการทางปัญญา เป็นตัวกำหนด พฤติกรรมของบุคคลโดยกระบวนการทางปัญญา หมายถึง การทำงานในหลายลักษณะ ได้แก่ การคิด การให้ความหมาย จินตนาการ ความเชื่อ ความคาดหวัง การอนุมานสาเหตุ เป็นต้น ในการเลือกใช้วิธีการพัฒนาที่กระบวนการทางปัญญาเพื่อให้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น เพราะกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่กระบวนการทางปัญญา เป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงแล้วทำให้เกิดความคงทนของพฤติกรรมมากกว่าการพัฒนาที่พฤติกรรมโดยตรง เนื่องจากกระบวนการทางปัญญาที่ได้รับการปลูกฝังให้พัฒนาหรือเปลี่ยนไปในทางที่เหมาะสม จะเป็นสิ่งที่ควบคุมพฤติกรรมให้มีการกระทำตามกระบวนการทางปัญญาได้ดี ซึ่งดอบสัน (ประทีป จินฉัตร, 2540 :128 ; อ้างอิงจาก Dobson, 1988) ได้ รวบรวมหลักการพื้นฐานของแนวคิดพฤติกรรมปัญญานิยมไว้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. กระบวนการทางปัญญามีผลต่อพฤติกรรม
2. กระบวนการทางปัญญาสามารถจัดให้มีขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้

3. การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสามารถกระทำได้โดยการปรับเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญา

ซึ่งแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา จะมุ่งที่การเปลี่ยนแปลงทางปัญญา เพื่อที่พฤติกรรมภายนอกจะได้เกิดการเปลี่ยนแปลง (ประเทือง ภูมิภักทราคม. 2540 : 256 ; อ้างอิงมาจาก Mahoney. 1974) ส่วนเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า กระบวนการทางปัญญา พฤติกรรม และอารมณ์ และผลกรรมนั้น แนวคิด ของกลุ่มพฤติกรรมทางปัญญานิยม มีความเห็นตรงกันว่า การรับสิ่งเร้าเข้าไปจัดกระทำในกระบวนการทางปัญญา ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรม และอารมณ์ต่อสิ่งเร้านั้นๆ ซึ่งอาจจะพิจารณาลักษณะความสัมพันธ์ของกระบวนการทางปัญญา พฤติกรรมและอารมณ์ ในลักษณะที่เป็นการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Interaction) กล่าวคือ บุคคลแสดงพฤติกรรมภายนอกด้วยการชี้แนะ (Prompting) จากกระบวนการทางปัญญา และในขณะเดียวกัน พฤติกรรมภายนอกก็มีอิทธิพลต่อกระบวนการทางปัญญาด้วย ความเชื่อนี้รวมเอา ภาวะทางจิตใจ (Psychological Events) ไว้กับกระบวนการทางปัญญา และรวมภาวะทางสรีรวิทยา (Physiological) ไว้กับพฤติกรรมภายนอก จากแนวนี้ถ้าต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมภายในหรือ กระบวนการทางปัญญา ก็สามารถจะใช้วิธีการใดๆ ก็ได้แล้วแต่ผู้บำบัด ดังนั้น ตามแนวคิดนี้วิธีการในการเปลี่ยนพฤติกรรมภายในจึงเปิดกว้างมาก ซึ่งจะนำทฤษฎีการเรียนรู้มาใช้ หรือนำแนวคิดใดๆ มาใช้ก็ได้ เพราะถ้าสามารถทำให้กระบวนการทางปัญญาเปลี่ยนแปลงแล้ว ก็จะส่งผลต่อพฤติกรรมภายนอกในที่สุด ความสัมพันธ์ของกระบวนการทางปัญญากับพฤติกรรมและอารมณ์แบบ ปฏิสัมพันธ์ (Interaction) แสดงได้ดังภาพที่ 2.2

B1 กระบวนการทางปัญญา

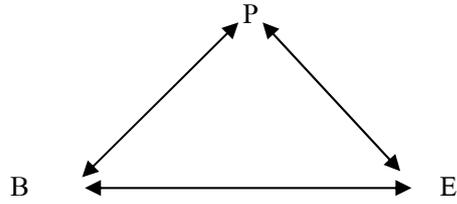


ภาพที่ 2.2 ความสัมพันธ์ในลักษณะ Interaction พัฒนามาจาก Kalish

ที่มา : ประทีป จินฉัตร (2540: 133)

อิลลิส (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2541 ; อ้างอิงจาก Ellis. 1979) ได้เสนอเทคนิควิธีการหลากหลายในการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางปัญญา ได้แก่ การใช้วิธีตั้งคำถามโดยยึดข้อมูลเชิงประจักษ์และเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ การบันทึกความคิดของตนเอง การใช้การบำบัดโดยหนังสือ การใช้จินตนาการ การฝึกผ่อนคลาย การวางเงื่อนไขแบบการกระทำ การฝึกทักษะ การเล่นบทบาทสมมติ และการใช้ตัวแบบ ซึ่งเป็นวิธีที่จะนำมาใช้จัดการกับความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม หรือเรียกว่า เป็นการปรับพฤติกรรมทางปัญญานั้นเอง ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการเรียนรู้จากการสังเกตจากทฤษฎีการเรียนรู้ปัญหาทางสังคมของแบนดูรา

ตามแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของ Bandura นั้น Bandura มีความเชื่อว่าพฤติกรรมของคนเรานั้น ไม่ได้เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากปัจจัยทางสภาพแวดล้อมแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่จะต้องมีปัจจัยส่วนบุคคล (ปัญหา ชีวภาพ และสิ่งภายในอื่นๆ) ร่วมด้วย และการร่วมของปัจจัยส่วนบุคคลนั้นจะต้องร่วมกันในลักษณะที่กำหนดซึ่งกันและกัน (Reciprocal determinism) กับปัจจัยทางด้านพฤติกรรมและสภาพแวดล้อม ซึ่งเขียนได้ดังภาพที่ 2.3



ภาพที่ 2.3 การแสดงการกำหนดซึ่งกันและกันของปัจจัยทางพฤติกรรม (B) สภาพแวดล้อม (E) และส่วนบุคคล (P) ซึ่งได้แก่ ปัญหา ชีวภาพ และสิ่งภายในอื่นๆ ที่มีผลต่อการ เรียนรู้และการกระทำ

ที่มา : Bandura (1986: 24)

จากแผนภาพ การที่ปัจจัยทั้ง 3 ทำหน้าที่กำหนดซึ่งกันและกัน ก็ไม่ได้หมายความว่าทั้งสามปัจจัยนั้น จะมีอิทธิพลในการกำหนดซึ่งกันและกันอย่างเท่าเทียมกัน บางปัจจัยอาจมีอิทธิพลมากกว่าอีกบางปัจจัย และอิทธิพลทั้ง 3 นั้น ไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมๆ กัน หากแต่ต้องอาศัยเวลาในการที่ปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งจะมีผลต่อการกำหนดปัจจัยอื่นๆ (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต.2543 : 49; อ้างอิงจาก Bandura. 1989) แบนดูรา (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2543 : 48) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไม่แตกต่างไปจากความหมายของการเรียนรู้ของนักจิตวิทยาคนอื่นๆ นั่นคือการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมหากแต่ทว่าการให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น Bandura กลับตีความแตกต่างจากที่นักจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมนิยมตีความ เนื่องจากนักจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมนิยมมองการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมในแง่ของการแสดงออกหรือที่เรียกว่า performance นั่นคือ บุคคลจะต้องแสดงออกในพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจึงจะเรียกว่าเกิดการเรียนรู้ แต่ทว่า Bandura กลับมองว่า การเรียนรู้นั้นไม่จำเป็นที่จะต้องพิจารณาในแง่ของการแสดงออก หากแต่ว่าการได้มาซึ่งความรู้ใหม่ๆ (Acquired) ถือว่าการเรียนรู้ได้เกิดขึ้นแล้วแม้ว่าจะยังไม่มีแสดงออกก็ตาม ดังนั้น การเรียนรู้ของ Bandura นั้น มักจะเน้นที่การเปลี่ยนแปลงที่พฤติกรรมภายใน โดยไม่จำเป็นที่จะต้องมีการแสดงออกและแน่นอนการแสดงออกของพฤติกรรมก็จะสะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้ ตัวอย่างเช่น การที่คนที่ชอบตีเทนนิส ได้ดูการแข่งขันเทนนิส และสนใจท่าตีเทนนิสของนักเทนนิสที่แข่งขันพร้อมทั้งจำวิธีการตีในท่าต่างๆ เอาไว้ในความจำของตนเอง ซึ่งกระบวนการเพียงแค่นี้ Bandura ก็ถือว่าได้เกิดการเรียนรู้ขึ้นแล้ว และเมื่อบุคคลนั้นมีโอกาสที่เหมาะสม เช่น ได้ไปตีเทนนิสกับเพื่อนเขาก็อาจจะแสดงท่าทาง การตีเทนนิสในลักษณะของนักเทนนิสที่เขาเคยดูก็ได้ นั่นก็เป็นการพิสูจน์ว่าการเรียนรู้ได้เกิดขึ้นแล้วจริงๆ จากปัจจัยทางการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม

ของเบนคูรา และความหมายของการเรียนรู้ตามแนวคิดของเบนคูรานี้ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของเบนคูรา ได้มุ่งเน้นว่า การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางปัญญาส่งผลต่อพฤติกรรม ซึ่งเบนคูราได้เสนอวิธีเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางปัญญาไว้ 3 วิธี คือ การเรียนรู้โดยการสังเกต การกำกับตนเอง และการรับรู้ความสามารถของตนเอง ซึ่งในการวิจัยนี้ ใช้วิธีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางปัญญาโดยการสังเกต เพราะเบนคูรามีความเชื่อว่า คนเราส่วนใหญ่จะจำเป็นต้องผ่านการเรียนรู้ โดยการสังเกตพฤติกรรมจากผู้อื่นมาแทบทั้งสิ้น และประเทือง ภูมิภักทราคม (2535 : 73) สรุปว่าทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของเบนคูราอธิบายว่าพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ 2 วิธี คือ การเรียนรู้จากผลกรรม ซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยประสบการณ์ตรงและการเรียนรู้จากการเลียนแบบ คือ การเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ทางอ้อม อย่างไรก็ตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของเบนคูราจะเน้นที่การเรียนรู้โดยการสังเกตเป็นสำคัญ เบนคูราเห็นว่าในชีวิตจริงของมนุษย์ นอกจากจะได้รับความรู้จากสภาพแวดล้อม มนุษย์ก็มีอิทธิพลต่อสิ่งเร้าทั้งสำหรับตนเองและผู้อื่นด้วย นอกจากนี้มนุษย์ยังมีความคิด ความเชื่อ และความคาดหวัง ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเขานั่นเอง จากแนวคิดพื้นฐานที่เบนคูรา เน้นว่าพฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนแปลงไม่ได้เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่มีผลมาจากกระบวนการทางปัญญาด้วย คือ ถ้ากระบวนการทางปัญญาเปลี่ยน พฤติกรรมของบุคคลก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย ซึ่งเขาได้เสนอวิธีการที่สามารถใช้เปลี่ยนแปลงกระบวนการทางปัญญาหรือพฤติกรรมภายใน ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต ประกอบด้วย 4 กระบวนการดังนี้

1. กระบวนการใส่ใจ (Attentional Process) เป็นกระบวนการรับรู้ลักษณะสำคัญของตัวแบบโดยการสังเกต และสามารถสรุปรวบรวมสิ่งที่รับรู้มาได้อย่างเป็นขั้นตอน สิ่งที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการของความใส่ใจในการเรียนรู้ด้วยการสังเกต

2. กระบวนการเก็บจำ (Retention Process) เป็นกระบวนการของการจำอันเกิดจากการรวมพฤติกรรมของตัวแบบที่ได้จากการสังเกตไว้ทุกครั้ง การเก็บจำนี้มี 2 ปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยที่เป็นการเก็บจำและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของผู้สังเกต

3. กระบวนการกระทำ (Production Process) เป็นกระบวนการคิดแปลงสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นตัวแบบพฤติกรรมมาเป็นพฤติกรรมที่เหมาะสม มีปัจจัยหลัก 2 ปัจจัยที่เป็นการกระทำ จะมีการแสดงพฤติกรรมในครั้งแรก ๆ อาจจะไม่ถูกต้องทีเดียว แล้วค่อย ๆ ปรับแก้ไขพฤติกรรมของตนเองจนกว่าจะได้รับผลที่พึงพอใจ

4. กระบวนการจูงใจ (Motivational Process) เป็นกระบวนการที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่าง ระหว่างความรู้ที่ได้รับมากับการแสดงออก ในการเรียนรู้ทางสังคมนั้นบุคคลไม่อาจ

แสดงออกได้ตามที่รับรู้มาทั้งหมด แต่จะทำตามแบบพฤติกรรมของตัวแบบที่จะก่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง มากกว่าเลือกในทางที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อตนเอง และจะประเมินคุณค่าของตัวแบบโดยการรับเอาสิ่งที่ตนเอง มากกว่าเลือกในทางที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อตนเอง และจะประเมินคุณค่าของตัวแบบโดยการรับเอาสิ่งที่ตนพึงพอใจ และไม่ยอมรับสิ่งที่ตนไม่พึงพอใจ ดังนั้น องค์ประกอบอีกประการหนึ่งในการใช้ตัวแบบต้องมีการจูงใจโดยการให้รางวัลหรือการเสริมแรงทางบวก เพื่อกระตุ้นให้ปฏิบัติจนเป็นนิสัยและเสริมให้พฤติกรรมนั้นเกิดมากยิ่งขึ้น

ความคิดเชิงจิตสำนึกสาธารณะในการวิจัยครั้งนี้ เป็นส่วนหนึ่งของความคิดเรื่องการพัฒนาจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning) ตามแนวคิดของโคลเบิร์ต ซึ่งเป็นลักษณะของการคิดในระดับต่างๆ ที่บุคคลใช้เป็นหลักในการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เกี่ยวกับจริยธรรม โคลเบิร์ต เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งทฤษฎีพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม โดยใช้กรอบทฤษฎีพัฒนาการด้านการคิด (Theory of Cognitive Development) ของเพียเจท์เป็นแนวในการศึกษาค้นคว้า

โคลเบิร์ตและคณะได้ทำการวิจัยหลายลักษณะในหลายวัฒนธรรม จนสามารถสรุปว่า

1. พัฒนาการทางจริยธรรมมีพื้นฐานมาจากการพัฒนาการด้านการคิดซึ่งสามารถพิจารณาได้จากการใช้เหตุผล
2. เหตุผลเชิงจริยธรรมแบ่งเป็นระดับต่างๆ และมีขั้นตอนของพัฒนาการที่เป็นสากล และ
3. โครงสร้างของจริยธรรมแตกต่างจากเนื้อหาของจริยธรรม พัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลจากอิทธิพลด้านโครงสร้างทางความคิด ดังนั้นเหตุผลเชิงจริยธรรมจึงไม่ใช่คำพูดแต่เป็นระดับความคิดที่บุคคลใช้เป็นเหตุผลในการตัดสินใจ (Arbuthnot and Faust. 1981 : 382)

โคลเบิร์ต (Kohlberg. 1964 : 21-23) จำแนกโครงสร้างของเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็น 3 ระดับ 6 ชั้น คือ

ระดับที่ 1 ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Preconventional Level) เป็นพัฒนาการในช่วงอายุประมาณ 2-12 ปี ผู้มีพัฒนาการในระดับนี้จะยังไม่มีหลักการเป็นของตนเอง ระดับนี้แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 จริยธรรมภายนอก เป็นจริยธรรมที่เกิดจากแรงผลักดันภายนอกตน เช่น อำนาจจากผู้ใหญ่ เหตุผลที่ใช้เพื่อการตัดสินใจคือ เพื่อหลบหลีกการถูกลงโทษทางกาย อีกลักษณะหนึ่งของการใช้เหตุผลคือ เพื่อประนีประนอมกับอำนาจ ไม่มีความเป็นอิสระในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 2 จริยธรรมเฉพาะบุคคล หรือจริยธรรมแบบเครื่องมือ เป็นจริยธรรมที่มุ่งที่ตัวบุคคล กล่าวคือ ไม่ได้ใช้หลักการเดียวกันกับทุกคนที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้น เหตุผลในการตัดสินใจ คือ เพื่อประโยชน์ ส่วนบุคคล เพื่อการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน อีกลักษณะหนึ่งคือ จะพิจารณาความถูกต้องในลักษณะสัมพัทธ์คือเห็นว่าความถูกต้องดังกล่าวเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล (Relatively) ไม่มีมาตรฐานเดียวกัน

ระดับที่ 2 ระดับกฎเกณฑ์ (Conventional Level) เป็นพัฒนาการในช่วงอายุประมาณ 12 ปีขึ้นไป ผู้มีพัฒนาการในระดับนี้จะสามารถเข้าใจความคาดหวังของสังคมที่มีต่อตน และใช้เหตุผลที่สอดคล้องกับค่านิยมและกติกาของสังคม ระดับนี้มี 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 3 จริยธรรมแบบมุ่งสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล เหตุผลที่ใช้คือ เพื่อให้เป็นไปตามความคาดหวังของผู้อื่น มุ่งความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ต้องการให้ผู้อื่นทำกับตนดังที่ตนทำกับผู้อื่น

ขั้นที่ 4 จริยธรรมแบบคำนึงถึงระบบสังคม ผู้ที่มีพัฒนาการในขั้นนี้จะเข้าใจหน้าที่ที่ตนจะต้องมีต่อสังคม ดังนั้นจึงต้องปฏิบัติตามกติกา

ระดับที่ 3 ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Postconventional Level) เป็นพัฒนาการในช่วงอายุประมาณ 20 ปีขึ้นไป ระดับนี้มี 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 5 จริยธรรมแบบสิทธิมนุษยชนและความผาสุกของสังคม ผู้มีพัฒนาการในขั้นนี้ใช้เหตุผลว่า เพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก การเชื่อฟังกฎหมายก็เพราะกฎนั้นเป็นสัญญาประชาคมที่มีไว้เพื่อพิทักษ์สิทธิหรือเพื่อให้สังคมคงอยู่

ขั้นที่ 6 ขั้นจริยธรรมสากล หรือขั้นหลักการ ผู้ที่มีพัฒนาการในขั้นนี้จะมีความเชื่อที่เป็นเหตุผลสากล ยึดความยุติธรรมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ เคารพความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ขั้นนี้เป็นขั้นย้อนกลับของขั้นที่ 5 ในแง่ที่ว่า ขั้นที่ 5 จะรักษาประโยชน์ส่วนรวม แต่ขั้นที่ 6 จะคำนึงถึงเอกัตบุคคลด้วย

ลำดับขั้นตั้งแต่ 1-6 นี้ครอบคลุมพัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งพัฒนาถึงขีดสุด และมีลักษณะเป็นสากล คือบุคคลไม่ว่าจะอยู่ในประเทศใด เชื้อชาติใด วัฒนธรรมแบบใด ก็มีแนวโน้มว่าเจริญโดยผ่านกระบวนการเหล่านี้ตามลำดับขั้น จากขั้นต่ำไปหาขั้นสูงโดยไม่ข้ามขั้นตอนการพัฒนาความคิดเชิงจิตสำนึกสาธารณะในการวิจัยนี้ใช้ตามแนวการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบิร์ต ซึ่งควรเริ่มด้วยการสร้างให้เกิดความไม่พอใจและขัดแย้งในความรู้หรือเหตุผลเดิมที่มีอยู่ แล้วให้เขาได้อธิบายแสดงความคิดเห็นกับเพื่อนๆ จากนั้นจึงให้เขาได้เห็นได้เข้าใจคำตอบ คือความรู้ใหม่หรือเหตุผลในขั้นที่สูงขึ้น ซึ่งจะทำให้เด็กเกิดความเข้าใจและมองเห็นในสิ่งซึ่งก่อนหน้านี้ เขาไม่เคยเข้าใจ ในทางปฏิบัติจริง ๆ อาจทำได้โดยการเอาเด็กที่มีจริยธรรมอยู่

ในระดับหนึ่ง ให้เขาได้อธิบายในสิ่งที่สร้างให้เกิดความขัดแย้งซึ่งเป็นปัญหาทางจริยธรรม แล้วครูช่วยส่งเสริมแนะแนวการอภิปรายที่จะนำไปสู่ขั้นของเหตุผลหรือความรู้ที่สูงขึ้น ก็จะช่วยให้เด็กได้พัฒนาไปสู่ขั้นสูงกว่าเดิมนั้นได้ หลักสำคัญในการพัฒนาโดยวิธีนี้ก็คือสร้างให้เกิดความขัดแย้งในความรู้ขึ้นภายในบุคคล โดยเสนอให้เขาได้รับความรู้ใหม่ซึ่งขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกับความรู้เดิมของเขา แล้วจากนั้นก็มียุทธวิธีซึ่งทำให้เขาได้มาซึ่งความเข้าใจและเห็นด้วย พร้อมกับยอมรับเอาความรู้หรือเหตุผลใหม่นั้นเข้าไปเป็นของเขาซึ่งอาจเป็นโดยใช้การอภิปราย การเสนอคำตอบในขั้นสูงกว่าให้ การใช้อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนหรือการใช้ตัวแบบ การสร้างให้เกิดความขัดแย้งหรือความไม่สมดุลทางความรู้ อธิบายได้ว่าเป็นการทำให้เกิดความตึงเครียด อันเป็นผลให้บุคคลพยายามที่จะปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากการถูกบีบคั้น พ้นจากความขัดแย้งภายในไปสู่ความสงบสมดุล ซึ่งลักษณะดังกล่าวคล้ายกับลักษณะของความอยากหรือแรงขับที่จะทำให้คนต้องการค้นคว้า สำรวจ ต้องการการตอบสนองทางประสาทหรือการเคลื่อนไหว เพื่อไปสู่ความพอใจ ความสำเร็จ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องและลดความขัดแย้ง (โกสล มิคุณ และฌรงค์ เทียมเมฆ. 2545 : 46 ; อ้างอิงมาจาก Hoffman. 1977 : 113-114) จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าบุคคลสามารถฝึกฝนเพื่อพัฒนาความคิดเชิงจิตสำนึกสาธารณะซึ่ง เป็นส่วนหนึ่งของความคิดเรื่องการพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดของโคลเบิร์ต การพัฒนาจริยธรรมทำได้ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลได้รับรู้ทัศนคติของผู้อื่น ซึ่งมีจริยธรรมอยู่ในขั้นที่สูงกว่า 1 ขั้น และเปิดโอกาสให้บุคคลทดลองแสดงบทบาทของผู้อื่น โดยเฉพาะบทบาทผู้อื่นที่มีต่อบุคคลนั้น เพื่อให้มีโอกาสประสพกับทัศนคติที่ขัดแย้งกับโครงสร้างความคิดทางจริยธรรมเดิมของตน ในจังหวะที่เกิดความขัดแย้งนี้ หากมีการชี้แนะที่เหมาะสม ก็จะช่วยให้บุคคลพัฒนาเหตุผลทางจริยธรรมให้สูงขึ้น ได้การพัฒนาดังกล่าวสามารถกระทำได้หลายวิธี โดยเน้นกิจกรรมที่เป็นหัวใจของการพัฒนาตามทฤษฎีของโคลเบิร์ต คือ การอภิปรายแลกเปลี่ยนทัศนะ การปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนจะมีผลต่อระดับจริยธรรม เด็กที่เข้าร่วมสังคมจะมีความก้าวหน้ากว่าเด็กที่แยกเดี่ยวออกจากเพื่อน ทั้งนี้เพราะการที่เด็กได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้อภิปรายโต้แย้งกันกับเพื่อนจะทำให้เขาได้รับความคิดเห็นและทัศนะใหม่ๆ ต่างไปจากที่ตนมีอยู่ ถ้าเขาได้พิจารณาเปรียบเทียบกับความรู้เดิมที่เขา มีอยู่ และสามารถปรับให้เข้ากันได้ เขาก็จะมีโครงสร้างของความรู้และเหตุผลใหม่ขึ้นมา ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการกลุ่มมีการอภิปรายแลกเปลี่ยนทัศนะ จึงคาดว่านักเรียนที่ได้รับการพัฒนาความคิดเชิงจิตสำนึกสาธารณะด้วยวิธีการดังกล่าว จะมีความสามารถใช้ระดับเหตุผลในการตัดสินใจเชิงจิตสำนึกสาธารณะหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการจัดการเรียนรู้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) ทฤษฎีของของนักจิตวิทยาที่กรกล่าวคือ ฟรอยด์ (พรณทิพย์ ศิริวรรณบุษย์. 2530 : 231-234 ; อ้างอิงมาจาก Freud. 1944 : 358)

เขาเชื่อว่า จริยธรรมของคนนั้นอยู่ในส่วนคนที่เรียกว่า ตนในคุณธรรม (Super-ego) ซึ่งเป็นคนที่ได้รับการขัดเกลาจากสังคม โดยฟรอยด์ แบ่งตนของมนุษย์เป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. Id (Primitive Self) ได้แก่ ตนที่อยู่ในจิตใต้สำนึกของมนุษย์ เป็นคนที่มีมนุษย์มีมาพร้อมกำเนิด และเป็นคนที่เป็นแหล่งกำเนิดของแรงขับเคลื่อนทั้งหมด

2. Ego (Present Self) ได้แก่ ตนในจิตใต้สำนึกและจิตใต้สำนึกบางส่วนที่เราจรรับรู้หรือรับรู้บางส่วนในขณะปัจจุบัน

3. Superego (Self with Ethics) ได้แก่ ตนในจิตใต้สำนึกเป็นส่วนมากอาจมีจิตใต้สำนึกแฝงอยู่บ้าง เป็นคนที่ได้รับการขัดเกลาจากกฎเกณฑ์ของสังคมแล้ว

จากพื้นฐานของจริยธรรมของฟรอยด์ คือ ความละเอียดในพฤติกรรมอันเกิดจากแรงขับ 2 ตัว ได้แก่

1. แรงขับทางเพศ (Sex Drive)

2. แรงขับความก้าวร้าว (Aggressive Drive)

ซึ่งทั้ง 2 แรงขับนั้น จะผสมผสานมากับการเลียนแบบเอกลักษณ์ของบิดาหรือมารดา (Identification) โดยฟรอยด์อธิบายว่าการเลียนแบบ คือ กระบวนการรับเอาบุคลิกภาพของบุคคลอื่นมาผนวกเข้าเป็นส่วนของบุคลิกภาพของตัวเอง ซึ่งหมายถึงการที่เด็กจะเลียนแบบบุคลิกภาพของบิดาหรือมารดา ตามอิทธิพลทางบวกหรือลบจากปมออดิบุส (Oedipus Complex) ซึ่งจะเกิดกับเด็กในตอนต้นชีวิตซึ่งฟรอยด์ เชื่อว่าการเลียนแบบนั้นมีกระบวนการดังนี้

1. กระบวนการสร้างจิตในสำนึก (Conscious) ของเด็กนั้น

2. กระบวนการข้ามวัย (Generation) ซึ่งเกิดจากการถ่ายทอดค่านิยมต่าง ๆ จากบิดาหรือมารดาของเขาโดยวิธีเลียนแบบ

3. เด็กจะสร้างค่านิยม ความพึงพอใจหรือบทบาททางเพศต่าง ๆ

นอกจากนี้ฟรอยด์ยังเชื่อว่า ตนในคุณธรรม (Superego) สร้างมาจากพัฒนาการของมนุษย์ในการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา ในสภาพการณ์และบุคคลแวดล้อมในสังคมที่เขาเป็นสมาชิก

ทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคมและจิตวิทยาพัฒนาการ ได้มีการศึกษาด้านพฤติกรรมของบุคคลซึ่งเป็นผลมาจากตัวกระตุ้นทางสังคม โดยได้กล่าวถึงบุคลิกภาพของคนเราประกอบด้วยคุณลักษณะของบุคคลในด้านความคิด ความรู้สึกและความทรงจำ ดังนั้นบุคลิกภาพจึงมีองค์ประกอบ 3 ประการดังนี้

1. ความรู้ความเข้าใจ (Cognitive) เช่น ความคิด (Thoughts) สติปัญญา (Intelligence) ความทรงจำ (Memory) ความเข้าใจ (Perception)

2. พฤติกรรม (Behavioral) เช่น ความฉลาด (Talents) ทักษะ (Skills) ความสามารถ (Competence)

3. อารมณ์ (Emotional) เช่น ความรู้สึก (Feelings) การรับรู้ (Sentiments) จิตวิทยาสังคมได้อธิบายถึงที่มาของพฤติกรรมมนุษย์ไว้โดยมีที่มาจากความต้องการของมนุษย์ตามระดับ ต่อไปนี้

1. ความต้องการทางกาย (Physical need) โดยหมายความรวมทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความต้องการอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ความอบอุ่นทางร่างกาย

2. ความต้องการทางสังคม (Social need) โดยศึกษาถึงความต้องการอยู่ร่วมในสังคม ความต้องการกลุ่มเพื่อน

3. ความต้องการให้ความสำคัญแก่ตนเอง (Self-esteem need) เป็นลักษณะของความ ต้องการได้รับการยอมรับ การยกย่อง และรู้สึกว่าคุณค่า

ทฤษฎีทางสังคมวิทยา ในทางสังคมวิทยา ซึ่งเป็นศาสตร์ที่เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม ความสัมพันธ์เหล่านั้น ไม่ว่าจะในรูปแบบใด ๆ หรือเพื่อวัตถุประสงค์ใด มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ในการดำรงอยู่ต่อไปของสังคม สังคมวิทยาเชื่อว่าความสัมพันธ์เหล่านี้ประกอบกันเป็นโครงสร้างของสังคม มีอิทธิพลอย่างมากเหนือพฤติกรรมของมนุษย์จากความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อกัน ทำให้มนุษย์ได้เรียนรู้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ และพัฒนาบุคลิกภาพ นิสัยใจคอ ความคิดเห็น และแบบของการดำเนินชีวิต ซึ่งส่วนหนึ่งก็ได้ขึ้นอยู่กับกรอบที่ได้รับมานั้น มีขอบเขตในการศึกษาที่หลากหลาย เช่น สังคม(Society) และวัฒนธรรม (Culture) การจัดระเบียบสังคม (Social Organization) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม(Social Change) รวมทั้ง ความไม่เป็นระเบียบของสังคมและปัญหาสังคม (Social Disorganization and Social Problems) ด้วยเหตุนี้ปรากฏการณ์ทางสังคมในเรื่อง จิตสำนึกสาธารณะจึงมีส่วนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับหลักแนวคิดและทฤษฎีทางด้านสังคมวิทยาเป็นอย่างมาก อย่างเช่น ทฤษฎีของเดอว์ไคม์ เกิดขึ้นจากหนังสือ 4 เล่ม Division of Labour in Society (1893) The Rules of Sociological Method (1895) Suicide (1897) และ The Elementary Forms of The Religious Life (1912) หนังสือแต่ละเล่มเป็นส่วนผสมจากแนวคิดแบบอังกฤษและฝรั่งเศส ในเรื่อง Division of Labour in Society ความคิดหลักของเดอว์ไคม์ คือ ความเป็นบีกแผ่นของสังคม ซึ่งจะเกิดขึ้นได้สองแนวทาง เดอว์ไคม์สนใจการร่วมมือกันทางสังคม เชื่อว่าสังคมจะค่อย ๆ เปลี่ยนไปเป็นสภาพที่กลมเกลียวแบบประสานงานกัน รัฐบาลจะทำหน้าที่จัดระเบียบสังคม คนแต่ละคนจะมีหน้าที่ของตัวเอง แลเขาอธิบายว่าปฏิสังสรรค์ทางสังคมเป็นความจริงทางสังคม สังคมมีแก่นแท้ของตัวเอง ความจริงทาง

สังคมเป็นการแสดงออกแบบหมู่คณะ หรือ collective representations เป็นการแสดงออกของจิตสำนึกรวมหมู่ หรือจิตใจของหมู่คณะ (อ้างอิงจากเกียรติศักดิ์ แสงอรุณ 2551 : 26)

เดอร์ไคม์เชื่อว่าความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องมีจิตสำนึกทางสังคม โดยเฉพาะการมีวัฒนธรรม ที่จะหล่อหลอมให้เกิดสังคมและขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งอธิบายโดยการอ้างถึงสังคม ศาสนาและภาษา แนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลทางความคิดในการศึกษาสังคมด้วยวิธีปฏิฐานนิยม (Positivism) จากเซนต์-ไซมอนและกงต์ โดยให้ความสนใจศึกษาสังคมว่า สังคมมีความเป็นปึกแผ่น (Social Solidarity) และมีความมั่นคงอย่างไร เดอร์ไคม์มีความคิดเห็นว่าการที่มาร์กซ์ให้ความสำคัญกับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้นยังไม่เพียงพอที่จะก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นของสังคม (Bottomre 1981 และ Turner 1990 อ้างถึงใน Vander Zanden 1993 : 12) เดอร์ไคม์มองว่าความเป็นระเบียบของสังคม (Social Order) และความเป็นสุขของประชาชนในสังคมจะเกิดขึ้นหรือคงอยู่ก็ด้วยความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม (Social Integration) ความผาสุกของคนในแต่ละสังคมขึ้นอยู่กับความรู้สึกที่เกิดจากสภาพการณ์ภายนอกภายในสภาวะแวดล้อมทางสังคมที่เขาอาศัยอยู่ การเกิดการจลาจลหรือความวุ่นวายในสังคมจะเป็นปัจจัยทำลายความผูกพันทางสังคม และบางครั้งอาจทำเป็นเหตุให้คนในสังคมทำการฆ่าตัวตายได้

นอกจากนี้เดอร์ไคม์ยังได้อธิบายว่า การศึกษาทางสังคมวิทยาเป็นการศึกษาข้อเท็จจริงทางสังคมซึ่งเป็นเรื่องชีวิตของสังคมที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยลักษณะทางชีววิทยาหรือจิตวิทยาของคนในสังคม แต่เป็นการศึกษาประสบการณ์ภายนอกของคนในสังคมที่อยู่ภายในสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยบังคับให้บุคคลต้องประพฤติปฏิบัติตาม เช่น บรรทัดฐานสังคม ค่านิยม ความคิด ประเพณี สถาบันทางสังคมและองค์กรทางสังคม เห็นได้ว่าจากพื้นฐานของการเป็นครอบครัววัยในประเทศฝรั่งเศสและการมีชีวิตอยู่ภายใต้ความไร้ระเบียบทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจของฝรั่งเศสในยุคนั้น ส่งผลให้เดอร์ไคม์เกิดความมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงปรากฏการณ์ทางสังคม และอิทธิพลต่อปัญหาสังคม เพื่อนำมาซึ่งทฤษฎีเพื่อการอธิบายเชิงเหตุผลจิตวิทยา โดยเดอร์ไคม์ได้เริ่มต้นการศึกษาจากการตั้งข้อสันนิษฐานที่น่าสนใจโดยมุ่งประเด็นไปที่ จิตสำนึกร่วม (Conscience Collectives) ว่าเป็นความหมายของภาวะที่มีอยู่ซึ่ง หมายถึง ลักษณะร่วมมากกว่าการสรุปย่อ อีกทั้งการให้ความหมายของพลังอำนาจในสังคมว่าอยู่บนพื้นฐานความคิดร่วมกันของสมาชิกในสังคม

ซึ่งจากจุดผู้ได้สร้างแก่นความคิดที่โด่งดังและน่าสนใจมากมาย เช่น Functionalism โดยสร้างประเด็นความคิดที่น่าสนใจในการพิจารณาวัฒนธรรม โดยการเน้นที่การพิจารณาถึงโครงสร้างว่าเป็นอย่างไร รวมถึงทฤษฎีการศึกษาทางสังคมวิทยาและมนุษย์วิทยาที่น่าสนใจซึ่งล้วนแต่เป็นผลงานที่สร้างชื่อให้แก่เขา ได้แก่ The Division of Labor in Society (1893)

, Rules of the Sociology Method (1895) , Suicide (1897) และ Elementary Forms of Religious Life (1912) อีมิล เดอร์ไคม์ เป็นนักสังคมวิทยาและนักมนุษยวิทยา ผลงานของเดอร์ไคม์มีอิทธิพลต่อสาขาวิชาทั้งสองเท่า ๆ กัน คือ มีอิทธิพลต่อทฤษฎีวิวัฒนาการวัฒนธรรมคริสต์ศตวรรษที่ 19 และเดอร์ไคม์พยายามอธิบายระบบสังคมกับการแบ่งงานกันทำ ผลงานที่สำคัญ คือ ผลงานที่อธิบายศาสนาและการแบ่งแรงงานในสังคม รวมเรียกว่า องค์การสังคม และการฆ่าตัวตายในสังคม ซึ่งเป็นภาวะสังคมเสียระบบ เดอร์ไคม์ มีความเห็นว่า ปรัชญาการสังคมเป็นระบบความแท้จริงที่แยกตัวเป็นอิสระจากปัจจัยทางจิตวิทยาและทางชีวภาพ ปรัชญาการสังคมสามารถอธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมได้เป็นเอกเทศ โดยไม่ต้องอ้างอิงถึงความสัมพันธ์กับปัจจัยทางจิตวิทยา เช่น ความต้องการทางจิตวิทยา แรงขับ และสิ่งเร้า เป็นต้น นอกจากนี้ เดอร์ไคม์ยังเน้นให้เห็นความสำคัญที่ต้องศึกษาปรัชญาการสังคม ว่ามีหน้าที่เพื่อรักษาความมั่นคงของโครงสร้างทางสังคมส่วนรวม

โดยเมื่อพิจารณาในทฤษฎีการศึกษาของเดอร์ไคม์ในเรื่องต่าง ๆ แล้ว จะพบว่าในทุกทฤษฎีการศึกษาของเดอร์ไคม์มีแก่นที่มาจากความคิดที่น่าสนใจ นั่นคือ “Durkheim and his Culture and Collective Consciousness” หรือ “เดอร์ไคม์ กับวัฒนธรรมและจิตสำนึกหมู่” ที่ทุกสังคมต้องการความรู้ที่ร่วมกันเพื่อเชื่อมโยงกันและกัน”

Conscience Collective มีคำจำกัดความถึง ความคิด ขนบ และความคาดหวังในสังคมที่ส่วนถูกสร้างขึ้นเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจของสมาชิกในสังคมให้เป็นอันหนึ่งเดียวกัน โดยกล่าวได้ว่าสิ่งนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของศาสนาจริยธรรมและการกำหนดมูลค่าต่าง ๆ ของคนในสังคม เพื่อให้เกิดการเกาะเกี่ยวกันของปัจเจกชนในสังคม ซึ่งในเวลาต่อมา Conscience Collective ได้ถูกเรียกให้เข้าใจง่ายขึ้นในชื่อของ Culture / Collective Consciousness ทั้งหมดนี้ ต่างสนับสนุนแนวคิดของเดอร์ไคม์ในประเด็นของ Culture / Collective Consciousness ซึ่งเมื่อนำมาพิจารณาในปรัชญาการสังคมของ Public consciousness ที่เกิดขึ้นกับมิติต่าง ๆ ของสังคมได้เป็นอย่างดี เพราะเมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนด้วยมุมมองของเดอร์ไคม์แล้ว จะพบว่าการทำงานของปรัชญาการสังคมควรพิจารณาแบบองค์รวม หมายถึง การเกิดจิตสำนึกที่ร่วมกันของสังคม (Collective Consciousness) จิตสำนึกสาธารณะ ที่ก่อให้เกิดความรู้ที่ร่วมกันและความรับผิดชอบร่วมกัน

มีแนวคิดของเดอร์ไคม์อีกประการหนึ่ง คือ core value ซึ่งเขาได้อธิบายเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวผ่านข้อเท็จจริงทางสังคม (Social facts) เขากล่าวว่า ข้อเท็จจริงทางสังคม (social facts) ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับเหตุผลที่ควบคุมการกระทำ ความคิด และอารมณ์ของบุคคล ตัวอย่างของข้อเท็จจริงทางสังคม เช่น แบบแผนของเครือญาติ การแต่งกาย พิธีกรรมทางศาสนา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สะท้อนระเบียบทางสังคม มิใช่เป็นเรื่องทางอารมณ์หรือประสบการณ์ส่วนตัวของคนใด

คนหนึ่ง แนวคิดนี้เป็นเรื่องสำคัญสำหรับการพัฒนาการศึกษาของมนุษยวิทยาสังคมในอังกฤษ โดยเฉพาะแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Robert H. Winthrop , 1991 : 280 – 282) นอกจากนี้ เดอร์ไคม์ยังได้ อธิบายว่า การศึกษาทางสังคมวิทยาเป็นการศึกษาข้อเท็จจริงทางสังคม (Social fact) ซึ่งเป็นเรื่องชีวิตของสังคมที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยลักษณะทางชีววิทยาหรือจิตวิทยาของคนในสังคม แต่เป็นการศึกษาประสบการณ์ภายนอกของคนในสังคมที่อยู่ภายในสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยบังคับให้บุคคลต้องประพฤติปฏิบัติตาม เช่น บรรทัดฐานสังคม ค่านิยม ความคิด ประเพณี สถาบันทางสังคมและองค์กรทางสังคม

เดอร์ไคม์ ซึ่งเป็นนักทฤษฎีของสำนักคิดโครงสร้างหน้าที่นิยม ยังกล่าวด้วยว่า วัฒนธรรมนั้นต้องตั้งอยู่บนฐานแห่งประจักษ์แห่งระบบคุณค่า (Value Consensus) เพื่อให้เกิด Social Solidarity หรือความสมานฉันท์ทางสังคม

แนวคิดของเดอร์ไคม์เป็นแนวคิดที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะ อันเป็นคุณค่าหลัก (Core value) ในสังคมไทย นอกจากนั้นยังเป็นการรักษาทุนทางสังคมให้ดำรงอยู่เป็นประจักษ์แห่งคุณค่า (Value Consensus) ที่เกิดขึ้นในสังคมนั่นเอง (อ้างถึงใน เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ 2551 : 27 – 29)

นักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยา เห็นว่า บุคลิกภาพของคนเราเป็นผลมาจาก อิทธิพลทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ดังนั้น การขัดเกลาทางสังคมจึงมีผลทำให้ บุคลิกภาพแต่ละบุคคลมีลักษณะที่แตกต่างกัน โดยแต่ละทฤษฎีจะมีแนวคิดที่แตกต่างกัน

เนื่องจากจิตสำนึกสาธารณะจะถือเป็นคุณธรรมที่สำคัญข้อหนึ่งจึงขอเสนอ แนวคิดวิธีการพัฒนาคุณธรรมของนักทฤษฎีท่านต่าง ๆ เช่น

แฮร์รี่ ซี แม็คโคน (Harry C. Mc Kown , 1927 อ้างถึงใน เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ 2551 : 43) นักการศึกษาชาวอเมริกัน ที่มีชื่อเสียงด้านจริยธรรม กล่าวคือ วิธีพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม มีทั้งทางตรงและทางอ้อม การพัฒนาโดยตรง หมายถึง การพิจารณากำหนดอุดมการณ์ คุณงามความดี หรือบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ไว้อย่างแน่ชัด แล้วจึงพัฒนาบุคคลเพื่อให้เกิดสิ่งเหล่านั้น โดยการใช้สื่อต่าง ๆ เช่น ถ้อยคำ สุภาษิต คำคม การท่องอาขยาน การปฏิบัติตาม บทบัญญัติ ส่วนการพัฒนาทางอ้อม คือ การจัดสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์พิเศษให้สัมพันธ์กับการสอนโดยตรง ซึ่งต้องทำควบคู่กันไป

เอ็ม วัตสัน (J. Watson , 1989 อ้างถึงใน เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ 2551 : 43) ซึ่งมีประสบการณ์ในการวิจัยและพัฒนาเยาวชน โดยเน้น 3 ระบบที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ ระบบจิตใจ ระบบการรับรู้ และระบบความประพฤติ ได้พบว่ามีประสบการณ์ที่สำคัญต่อการพัฒนาดังกล่าว 5 ประเภท ได้แก่ 1) ประสบการณ์ด้านความสัมพันธ์เชิงสนับสนุนระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก 2)

ประสบการณ์ในการได้สัมผัสกับค่านิยมที่พึงประสงค์ของสังคม 3) ประสบการณ์ในการได้มีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนฝูง 4) ประสบการณ์ในการได้คิดวิเคราะห์และอภิปรายซักถามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม และ 5) ประสบการณ์ซึ่งส่งเสริมให้เข้าใจบุคคลอื่น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดพอสรุปแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนักสาธารณสุขได้ดังนี้ แนวความคิดสังคมเพื่อบุคคล และแนวความคิดบุคคลเพื่อสังคม ของ Herbert Spencer , แนวคิดพฤติกรรมปัญญานิยม โดย Dryden และ Golden , แนวคิดของโคลเบิร์ต ในเรื่องการพัฒนาจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning) , ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของ Bandura , ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) ฟรอยด์ , ทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคมและจิตวิทยาพัฒนาการของ แฮร์รี่ ซี แม็คคอน และเอ็ม วัตสัน และทฤษฎีทางสังคมวิทยา ทฤษฎีของ เดอร์ไคม์ เป็นต้น

สำหรับบริบทของสังคมไทยจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดจิตสำนักสาธารณสุขในหัวข้อที่ผ่านมา นำมาสู่วิธีการพัฒนาคนเพื่อให้คนเป็นคนที่มีความดี คุณภาพ และคุณธรรม มีจิตสำนักสาธารณสุข ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี เช่น การให้การเรียน (education) เป็นการเพิ่มพูนความรู้และทักษะแต่ต้องใช้เวลาและความพยายามเพราะการเรียนและการพัฒนาไม่มีวันจบสิ้นเป็นกระบวนการตลอดชีวิต (education is life long Process)

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนักสาธารณสุข พอจะสรุปได้ว่า จิตสำนักสาธารณสุขอาจเกิดขึ้นและดำรงอยู่บนพื้นฐานของความสนใจในผลประโยชน์ที่ตัวเองจะได้รับจากส่วนรวม (Self Interest) หรืออาจจะเกิดขึ้นและดำรงอยู่โดยอาศัย ความสำนึกใน ส่วนรวม สำนึกต่อผู้อื่นเป็นที่ตั้ง ปราศจากความสนใจในผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับโดยสิ้นเชิงก็ได้

1.5 การวัดจิตสำนักสาธารณสุข

การวัดจิตสำนักสาธารณสุขในต่างประเทศส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเชิงสำรวจและเป็นการทำวิจัยเพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชนว่าให้ความสำคัญต่อสิ่งใดในสังคม ส่วนในประเทศไทยการวิจัยเรื่องจิตสำนักสาธารณสุขมีจำนวนน้อย ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ แต่ยังไม่มามีเครื่องมือทางการแนะแนวที่ใช้วัดการมีจิตสำนักสาธารณสุขของนักเรียนระดับประถมศึกษา เครื่องมือที่ใช้วัดจิตสำนักสาธารณสุขและแนวคิดที่ใกล้เคียงในประเทศไทย ได้แก่

1. เครื่องมือประเมินจิตสำนักของประเสริฐ กิติรัตน์ตระกูล (2533 : 124) สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการประเมินผล การใช้รูปแบบการสร้างจิตสำนักในการพัฒนาชุมชนชนบทของกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งวัดจิตสำนักในการพัฒนาชุมชนชนบทประกอบด้วย การวัดความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมที่สอดคล้องกับหลักการ และกระบวนการพัฒนาชุมชนโดยวัดกับ

ผู้นำชุมชนตัวแทนชุมชน และตัวแทนชาวบ้านก่อนและหลังการทดลอง เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย แบบวัดความรู้และเจตคติเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ลักษณะเครื่องมือเป็นแบบตอบถูก ผิด และมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ แบบสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน แบบบันทึกเกี่ยวกับผลกระทบจากการใช้รูปแบบที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน และแบบประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ

2. แบบวัดจิตสำนึกในความเป็นพลโลกของ นิภา สุขพิทักษ์ (2535 : 89) สร้างขึ้นเพื่อวัดจิตสำนึกในความเป็นพลโลกของครุกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงบรรยาย ใช้แบบสอบถามจำนวน 2 ชุด คือแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อความเป็นพลโลก และแบบสอบถามการปฏิบัติตนในฐานะเป็นพลโลก ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้คือการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ชาติ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผลกระทบของการกระทำของมนุษย์ที่มีต่อโลก จริยธรรมเกี่ยวกับความรับผิดชอบและการเอาใจใส่ต่อโลก การมองโลกเป็นศูนย์กลางการมุ่งอนาคต การใช้ทรัพยากรโลก และการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เป็นมาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ และแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลโลก 1 ชุด

3. แบบวัดความสำนึกเชิงสังคมของ สยามรัฐ เรืองนาม (2542 : 78) สร้างขึ้นเพื่อใช้ประเมินความสำนึกเชิงสังคมของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้ทฤษฎีประชาสังคม เป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ

4. แบบสัมภาษณ์/สอบถาม ความคิดเห็นเกี่ยวกับการตระหนักรู้ปัญหาความเสื่อมโทรมในการศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกและพฤติกรรมการรักษาแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นทรัพย์สินส่วนรวม ของชัยสิทธิ์ เถลิงมีประเสริฐ และคณะ (2542 : 110) เป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ

5. การศึกษาจิตสำนึกของคนไทยต่อสาธารณสมบัติ : กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร ของชาย โพธิ์สิตา (2543 : 92) ข้อมูลเชิงปริมาณเก็บโดยใช้แบบสอบถามที่เป็นการเลือกกาเครื่องหมายที่ตรงกับความคิดเห็นของตนเอง ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

6. แบบสอบถามจิตสำนึกของเกษตรกรที่มีต่อการจัดการทรัพยากรเกษตรในเชิงนิเวศวัฒนธรรมของ วสิน ปลื้มเจริญ และคณะ (2543 : 116) เป็นแบบเลือกข้อที่ตรงกับความคิดเห็น และมีช่องว่างสำหรับตอบเพิ่มเติม แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก

7. แบบวัดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทสำหรับนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยของ ไตรรงค์ เฉวียงหงส์ (2544 : 87) โดยใช้โมเดลระดับจิตสำนึกของ Kihlstrom และแนวคิดของ William, G. Farthing ข้อคำถามการรับรู้ ความคิด และความรู้สึกลึกต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท สร้างเป็นมาตรฐานประมาณค่าแบบลิเคิร์ต 5 ระดับ

8. เครื่องมือประเมินการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล เขต กรุงเทพมหานคร ของ หฤทัย อาจปรุ (2544 : 99) เป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ โดยแบ่งเป็น 2 ส่วนคือส่วนของจิตสำนึกสาธารณะโดยวัดความคิดเห็น และพฤติกรรมที่แสดงถึงการมีจิตสำนึกสาธารณะตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาล แบ่งเป็น 5 ตอนคือ ตอนที่ 1 แบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคล เป็นแบบทำเครื่องหมายและเติมคำลงในช่องว่าง ตอนที่ 2-5 เป็นแบบสอบถามภาวะผู้นำแบบสอบถามรูปแบบการดำเนินชีวิต แบบสอบถามความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และแบบสอบถามการมีจิตสำนึกสาธารณะ

9. แบบสอบถามข้าราชการสังกัดกรมการปกครองเรื่องอุดมการณ์ และจิตสำนึกของข้าราชการสังกัดกรมการปกครองต่อความสำเร็จในการปฏิรูประบบราชการ ของธัญชนิต โอสถิตย์พร (2545: 97) เป็นแบบเลือกข้อที่ตรงกับความคิดเห็น และมีช่องว่างสำหรับตอบเพิ่มเติมแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างใช้กับผู้บริหารระดับสูง

10. แบบสอบถามจิตสำนึกของมัคคุเทศก์ต่อการนำเที่ยวเชิงนิเวศ ของ กนกพร คุณรัชตะไพโรจน์ (2546 : 112) มี 5 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเป็นแบบกาเครื่องหมายและเติมคำลงในช่องว่าง ส่วนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนที่ 3 เจตคติของมัคคุเทศก์ต่อการนำเที่ยวเชิงนิเวศ และส่วนที่ 4 การปฏิบัติของมัคคุเทศก์ต่อการนำเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ ส่วนที่ 5 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อจิตสำนึกมัคคุเทศก์ เป็นแบบกาเครื่องหมายและเติมคำลงในช่องว่าง แบบสนทนาหรือสัมภาษณ์เจาะลึก

11. การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจิตสำนึกของการให้บริการ : ศึกษาเฉพาะวิชาชีพพยาบาลในโรงพยาบาลรามาริบัติ ของอัญวิณ์ ภาชนะ (2546 : 84) แบบทดสอบเจตคติต่อการปฏิบัติงานพยาบาล แบบทดสอบทัศนคติการมองโลกด้านการมีชีวิตรอยู่อย่างมีความหมาย แบบทดสอบทัศนคติต่อธรรมชาติของมนุษย์ และแบบทดสอบจิตสำนึกของการให้บริการพยาบาล

12. แบบวัดจิตสาธารณะที่เป็นแบบสอบถามพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะของนักเรียนเมื่อกำหนดสถานการณ์ ตามองค์ประกอบและตัวชี้วัด ของนันทวัฒน์ ชุนชี (2546 : 125) คำตอบที่ให้เลือกเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 3 ระดับ

13.แบบวัดจิตสาธารณะที่เป็นข้อคำถามการมีจิตสาธารณะของนักเรียนเป็นแบบสถานการณ์ ตามองค์ประกอบและตัวชี้วัด มีคำตอบให้เลือกเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 3 ระดับของธรรมนันท์กา แจ็งสว่าง (2547 : 117)

14. แบบวัดจิตสาธารณะที่มีข้อคำถามเป็นแบบสถานการณ์ ตามองค์ประกอบและตัวชี้วัด คำตอบที่ให้เลือกเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ ของ มุกิตา หวังคิด (2547 : 96)

15. แบบสอบถามที่กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนในการวัดตัวแปรเป็น 5 ระดับ และแบบสัมภาษณ์ที่ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยสัมภาษณ์ผู้บังคับบัญชา ระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ ของ ลัทธิธรรมา เกื้อสกุล (2547 : 110)

16. เครื่องมือที่ใช้ในการอบรมเลี้ยงดูเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสาธารณะของ นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด ผู้วิจัยใช้แนวคิดและปรับปรุงแบบวัดจาก แนวคิดของ ละมัย สุวรรณสิงห์ (2547 : 64) ข้อคำถามจะเกี่ยวข้องกับรูปแบบของการอบรม 4 ประเภท ซึ่งประกอบด้วย การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย การอบรมเลี้ยงดูแบบทะนุถนอมมากเกินไป เครื่องมือเป็น แบบวัดความคิดเห็น ประมาณค่า 5 ระดับ

17. แบบสอบถามวัดจิตสาธารณะข้าราชการตำรวจ จำนวน 8 ฉบับ ลักษณะ แบบสอบถาม เป็นแบบมาตราประเมินค่า 5 ระดับ มีทั้งข้อความทางบวกและทางลบ เพื่อศึกษา ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการมีจิตสาธารณะของข้าราชการตำรวจ ของ โกลล มีความดี (2547 : 44 - 49)

จากงานวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า ในการสร้างเครื่องมือเพื่อวัดจิตสำนึกสาธารณะนั้น เครื่องมือที่ใช้จะสร้างตามกรอบความหมายของนิยามศัพท์และลักษณะพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับ จิตสำนึกที่กำหนดขึ้นจากผู้เชี่ยวชาญในด้านที่จะศึกษาหรือโดยการดูความสอดคล้องของความคิดเห็นตามกรอบทฤษฎีที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นตามเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงจิตสำนึกในเรื่องต่างๆ ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ พบว่า ความตรง (Validity) จะให้ผู้เชี่ยวชาญในด้านที่ต้องการศึกษา ตรวจสอบหรือให้ผู้เชี่ยวชาญทางการสร้างแบบวัดตรวจสอบ ด้านความเที่ยง (Reliability) นิยมใช้วิธีการสอบซ้ำ หรือการหาความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) ในด้านอำนาจจำแนก (Power of Discriminate) จะใช้วิธีการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มคะแนนสูงและกลุ่มคะแนนต่ำโดยใช้สถิติ t-test ส่วนรูปแบบของเครื่องมือการวัดจิตสำนึกส่วนมากจะใช้มาตรวัดแบบ ลิเคิร์ตเป็นรูปแบบในการสร้างแบบวัด เนื่องจากจิตสำนึกเป็นส่วนหนึ่งของเจตคติ (Attitude) และ ในการวัดเจตคติมาตรวัดแบบลิเคิร์ตได้รับความนิยมในการวัดเจตคติมากที่สุด และให้ค่าความเที่ยงตรงใกล้เคียงกับมาตรวัดแบบอื่น (Mehrens, 1978 : 214) ซึ่งเป็นมาตรวัดที่ประกอบด้วยชุดของ ข้อคำถามที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดความคิดเห็นของบุคคลต่อเรื่องนั้นๆ มีลักษณะการถามว่าเห็นด้วย กับเรื่องนั้นๆ หรือข้อความนั้นหรือไม่ มาตรวัดแบบลิเคิร์ตมาจากความเชื่อพื้นฐานว่า “ชาวปัญญา ของคนเราจะมีการแจกแจงแบบโค้งปกติ” ดังนั้น จึงใช้ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเป็นเกณฑ์ในการ ประมาณความเข้มของเจตคติ การสร้างข้อคำถาม (Item Construction) มาตรฐานค่าแบบลิเคิร์ต มีแนวโน้มการสร้างดังนี้ (Mehrens, 1978 : 215)

1. ข้อคำถามที่ถามในเชิงความคิดเห็น ความเชื่อและความรู้สึก ไม่ควรเป็นข้อคำถามที่เป็นข้อเท็จจริง และเป็นปัจจุบัน
2. ข้อความมีความชัดเจน ถามให้ตรงประเด็น ควรหลีกเลี่ยงข้อความที่กำกวม
3. ในแต่ละข้อควรวัดเพียงประเด็นเดียว
4. ควรมีจำนวนข้อคำถามในทางบวก (Positive Item) และทางลบ (Negative Item) จำนวนเท่ากันหรือใกล้เคียงกัน
5. ข้อคำถามไม่ควรสร้างในรูปความคิดเห็นที่เป็นกลางหรือรุนแรง เพราะทำให้ไม่ทราบความแปรปรวนในการวัด
6. กำหนดระดับ (Scale) ของการตอบสนองในแต่ละข้อ ซึ่งมาตรวัดแบบลิเคิร์ตเดิมทีนั้นมี 5 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง (Strongly Agree) เห็นด้วย (Agree) ไม่แน่ใจ (Uncertain) ไม่เห็นด้วย (Disagree) ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (Strongly Disagree)

การให้คะแนนรายข้อ นอกจากจะเรียงตามลำดับความเข้มของคุณลักษณะที่มุ่งวัดในเชิงบวก จากมากไปหาน้อยเป็น 5 4 3 2 1 แล้วยังสามารถเปลี่ยนเป็น 4 3 2 1 0 หรือ 2 1 0 -1 -2 ก็ได้ ผลจะไม่ต่างกันและมาตรวัดแบบลิเคิร์ตไม่ควรจะมีจำนวนน้อยกว่า 20 ข้อความ(บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. 2533 : 31)

แบบวัดจิตสำนึกสาธารณะที่ใช้ในการวิจัยนี้ เป็นแบบวัดที่มีส่วนประกอบ 3 ส่วน คือ

1. แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเชิงจิตสำนึกสาธารณะ เป็นแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ของตนเองและผู้อื่นในการใช้ของส่วนรวมร่วมกัน และการรักษาสິงแวดล้อม ผลกระทบอันเกิดจากการกระทำหรือไม่กระทำเป็นอย่างไร ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจำนวน 24 ข้อ ให้นักเรียนเลือกตอบจาก 3 ตัวเลือก คะแนนสูงแสดงว่าผู้ตอบมีความรู้ความเข้าใจเชิงจิตสำนึกสาธารณะในขั้นสูง
2. แบบสอบถามวัดระดับการใช้เหตุผลในการตัดสินใจเชิงจิตสำนึกสาธารณะ เป็นแบบวัดที่ผู้วิจัยได้ดัดแปลงมาจากแบบสอบถามวัดจิตสำนึกสาธารณะของ บุญทัน ภูบาล (2549 : 151) และบางเรื่องเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมทั่วไป วัดโดยการศึกษาชั้นของเหตุผลที่บุคคลใช้ในการตัดสินใจกระทำ หรือไม่กระทำพฤติกรรมหนึ่งในสถานการณ์ต่างๆ โดยกำหนดสถานการณ์ขึ้น 24 เรื่อง (24 ข้อ) และมีเหตุผลให้เลือกตอบ 3 คำตอบในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งตรงกับขั้นแต่ละขั้น ที่กล่าวมาข้างบนนี้ คะแนนสูงแสดงว่า ผู้ตอบมีความสามารถในการใช้เหตุผลเกี่ยวกับจิตสำนึกสาธารณะในขั้นสูง

3. แบบประเมินพฤติกรรมเชิงจิตสำนึกสาธารณะ แบบประเมินพฤติกรรมเชิงจิตสำนึกสาธารณะ เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ ที่เน้นลักษณะพฤติกรรมที่แสดงออก ดังนี้

3.1 การหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มวัดได้จากการดูแลรักษา เมื่อใช้แล้วมีการเก็บรักษาให้คงอยู่ในสภาพดี ลักษณะของการใช้อย่างประหยัดและทะนุถนอม

3.2 การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ วัดได้จาก การทำตามหน้าที่และเคารพกฎระเบียบที่กำหนด การรับอาสาที่จะทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม คอยสอดส่องดูแลสาธารณสมบัติของส่วนรวม

3.3 การเคารพสิทธิในการใช้ของของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มวัดได้จากการไม่ยึดครองของส่วนรวมมาเป็นของตน ตลอดจนไม่ปิดกั้นโอกาสของบุคคลอื่นที่จะใช้ของส่วนรมนั้น

1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกสาธารณะ

1.6.1 งานวิจัยในประเทศ

ชาย โภธิสิตา และคณะ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาจิตสำนึกต่อสาธารณสมบัติ : ศึกษากรณีกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ศึกษาโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ และการสนทนาเป็นกลุ่ม ซึ่งแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามขนาดสั้น ส่วนแบบสัมภาษณ์ประกอบด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิ และการสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่มจากประชากรหลัก 3 กลุ่มอาชีพ คือ กลุ่มทำงานราชการรัฐวิสาหกิจ หรืองานสำนักงาน กลุ่มที่ทำงานรับจ้าง งานค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ส่วนตัว และกลุ่มนักเรียนที่สูงกว่าระดับมัธยม ผลการศึกษาพบว่า ในด้านความเข้าใจเกี่ยวกับสาธารณสมบัติ กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจเกี่ยวกับจิตสำนึกต่อสาธารณสมบัติเป็นสองระดับ คือ ระดับหนึ่ง เป็นจิตสำนึกแบบที่บุคคลไม่ต้องทำอะไรมาก เพียงแต่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือไม่ทำลายสาธารณสมบัติที่ตนใช้ก็พอ อีกระดับหนึ่งเป็นจิตสำนึกแบบบุคคลลงมือกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งอันแสดงว่าเขามีความรับผิดชอบที่ดีต่อสาธารณสมบัติไม่ว่าจะได้ใช้หรือไม่ใช้สาธารณสมบัตินั้นก็ตาม เช่น การมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาสาธารณสมบัติที่ชำรุดเสียหายหรือการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลรักษาสาธารณสมบัติ ในด้านภาพสะท้อนจิตสำนึกต่อสาธารณสมบัติ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่าคนกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่ใช้สาธารณสมบัติด้วยความรับผิดชอบน้อยหรือแทบไม่มีความรับผิดชอบเลยผู้ตอบ ส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะแสดงให้เห็นว่า ตนมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนาไม่ได้เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคม ในด้านมาตรการเสริมสร้างจิตสำนึกต่อสาธารณ

สมบัติ กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าการศึกษาในระบบโรงเรียนโดยสถาบันครอบครัวมีความสำคัญมากที่สุด ในขณะที่การศึกษาในระบบโรงเรียนมีความสำคัญน้อย การรณรงค์ทางสื่อควรจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมีกลุ่มเป้าหมายที่เจาะจง มาตรการทางกฎหมายต้องเข้มงวด และถ้ามีโทษจะต้องลงโทษอย่างรุนแรงส่วนด้านนโยบายและบริหารจัดการ กลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีความสำคัญน้อย

หฤทัย อัจปฐ (2544 : 103-104) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลภาวะผู้นำ รูปแบบการดำเนินชีวิตและความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง กับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล เขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่ 1,2,3 และ 4 สถาบันการศึกษาพยาบาลเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ จำนวน 510 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสอบถามภาวะผู้นำ แบบสอบถามรูปแบบการดำเนินชีวิต แบบสอบถามความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และแบบสอบถามการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล แบบสอบถามทั้งหมดเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ ข้อคำถามมีทั้งทางบวกและทางลบ ถามความคิดเห็นและพฤติกรรมของนักศึกษาที่แสดงถึงความต้องการช่วยเหลือสังคม ไม่เห็นแก่ตัวและลงมือกระทำเพื่อแก้ปัญหาในนั้นตามความสามารถของตนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. องค์ประกอบในส่วนจิตสำนึกสาธารณะ
 - 1.1 ด้านความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน
 - 1.2 ด้านการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม
 - 1.3 ด้านความรัก ความเอื้ออาทร และความสามัคคี
 - 1.4 ด้านการรับรู้ ความสามารถในการผลักดันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม
2. องค์ประกอบในส่วนพฤติกรรมที่แสดงการมีจิตสำนึกสาธารณะ
 - 2.1 ด้านการปฏิบัติในการแก้ปัญหาในสังคม
 - 2.2 ด้านการมีเครือข่ายในการทำกิจกรรมทางสังคม

นันทวัฒน์ ชุนชี (2546 : 39-42) ได้ศึกษาการใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะในนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านหนังสือเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมจะมีจิตสำนึกสาธารณะสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านหนังสือเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนหญิงมีจิตสำนึกสาธารณะสูงกว่านักเรียนชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โกศล มีความดี (2546 : 52-61) ได้ศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของข้าราชการตำรวจ ผลการศึกษาพบว่า ข้าราชการตำรวจที่มีจิตลักษณะแตกต่างกันมีจิตสำนึกสาธารณะแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 ข้าราชการตำรวจที่เจตคติจิตสาธารณะที่ดี มีการรับรู้ความสามารถของตนสูง มีลักษณะมุ่งอนาคต – ควบคุมตนเองสูง มีจิตสำนึกสาธารณะสูงกว่าข้าราชการตำรวจที่เจตคติต่อจิตสาธารณะที่ไม่ดี มีการรับรู้ความสามารถของตนเองต่ำ มีลักษณะมุ่งอนาคต และควบคุมตนเองต่ำ

ธรรมนันท์กา แจ็งสว่าง (2547 : 99-100) ได้ศึกษาผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบ และศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบกับเพศของนักเรียนที่มีต่อจิตสาธารณะในนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏสงขลา จังหวัดสงขลา จำนวน 68 คน ใช้แบบแผนการวิจัยถึงการทดลอง (Quasi-Experimental Research) วิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมแบบ 2 องค์ประกอบ (2x2 Factorial Design) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมแบบสองทาง (Two-Way Analysis of Covariance) โดยใช้คะแนนก่อนการทดลองเป็นตัวแปรร่วม (Covariate Variable) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบมีจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบ กับเพศที่มีต่อจิตสาธารณะของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มูทิตา หวังกิด (2547 : 88-89) ได้วิจัยการฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์เพื่อพัฒนาจิตสาธารณะในนักเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน 72 คน เป็นการวิจัยเชิงทดลอง โดยใช้แบบแผนการทดลอง Factorial Design แบบ 3x2 เป็นแบบที่มีการฝึกทักษะกับการไม่ฝึกทักษะการแก้ปัญหาผ่านสื่อคอมพิวเตอร์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แผนดำเนินการฝึกทักษะการแก้ปัญหาและแบบวัดจิตสาธารณะ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์มีจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีจิตสาธารณะไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบ กับเพศที่มีต่อจิตสาธารณะของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ศิริรัตน์ ศิริชีพชัยยันต์ (2548 : 39) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ และจิตสำนึกสาธารณะต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้ชุดการเรียนวิทยาศาสตร์เพื่อคุณภาพชีวิต จากการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุดการเรียนวิทยาศาสตร์เพื่อคุณภาพชีวิตมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ไชยรัตน์ ศรินคร (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อจิตสำนึกสาธารณะด้านการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกส่วนใหญ่ร้อยละ 51.8 มีระดับจิตสำนึกสาธารณะอยู่ในระดับสูง และปัจจัยที่ส่งผลอย่างสำคัญต่อจิตสำนึกสาธารณะด้านการจัดการขยะมูลฝอย ได้แก่ ความคิดเห็นต่อการจัดการขยะมูลฝอยจำนวนการมีส่วนร่วมในโครงการเกี่ยวกับปลูกสร้างจิตสำนึกสาธารณะด้านการจัดการขยะมูลฝอย และจำนวนช่องทางสื่อสารเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยโดยตัวแปรเหล่านี้ มีทิศทางสัมพันธ์กัน

บุญทัน ภูบาล. (2549). การใช้ชีวิตที่สนั้ละครหุ่่นเจิดเป็นตัวแบบเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงจิตสาธารณะของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 2 ที่เกิดจากการใช้ชีวิตที่สนั้ละครหุ่่นเจิดเป็นตัวแบบ จิตสาธารณะ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านศรีแก้ว สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 ประจำปีการศึกษา 2548 ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการใช้ชีวิตที่สนั้ละครหุ่่นเจิดเป็นตัวแบบ มีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยรวม ก่อนการใช้ชีวิตที่สนั้ ระหว่างการใช้ชีวิตที่สนั้และหลังการใช้ชีวิตที่สนั้ละครหุ่่นเจิดเป็นตัวแบบในแต่ละช่วงสัปดาห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยรวมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดช่วงระยะเวลา 4 สัปดาห์

ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร. (2549 : 13) ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาจิตสาธารณะที่มีต่อจิตสาธารณะของนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยใช้ตัวแบบที่แสดงพฤติกรรมจิตสาธารณะผ่านนิทาน จะเห็นได้ว่าตัวอย่างดังกล่าวทั้งหมดเป็นการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะนักเรียนในทางสังคมศาสตร์แต่ในทางด้านงานแนะแนวโดยการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวพบว่ายังมีงานวิจัยน้อยมาก

สุกัญญา สุกบรรทัดและคณะ (2550 :31) กับงานวิจัยในโครงการ “เครือข่ายคุณธรรมเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของเด็กและเยาวชนผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) พบว่าผลของการใช้สื่อสารสนเทศของเยาวชนทำให้เกิดปัญหาสำหรับเยาวชนในการแบ่งแยกระหว่าง

ความถูก ความผิด ความดี และความไม่ดี ความหลากหลายของข้อมูลข่าวสารและความคิดในโลกไซเบอร์

อุไรวรรณ คุ่มวงษ์.(2551). ได้ศึกษา จิตสาธารณะของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ เรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมตามโครงการพระราชดำริ. ปรินญาณิพนธ์ การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์บุรีรัมย์ เพื่อเปรียบเทียบจิตสาธารณะของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ เรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมตามโครงการพระราชดำริ ก่อนและหลังการทดลอง ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้ทำกิจกรรมเสริมประสบการณ์ เรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมตามโครงการพระราชดำริมีจิตสาธารณะสูงขึ้นกว่าก่อนทำกิจกรรมเสริมประสบการณ์ เรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมตามโครงการพระราชดำริอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา แนวทางการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย : กรณีศึกษากลุ่มและเครือข่ายเยาวชนที่ทำงานด้านจิตสำนึกสาธารณะ ผลการศึกษาพบว่า กรณีศึกษามีกระบวนการจัดกิจกรรมที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ เป็นกิจกรรมเพื่อสังคม การอาสา การช่วยเหลือด้านการเงินเพื่อการดำเนินงาน การให้คำปรึกษา และการจัดการความรู้ ซึ่งในระบบกระบวนการในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ต่างเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญและเป็นไปตามกระบวนการบริหารคุณภาพวงจรเดมिंग ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการทำให้เกิดผลตอบแทนที่มีคุณค่า นั่นคือ การทำให้เยาวชนเกิดการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะอย่างยั่งยืน

จากที่กล่าวมา จะเห็นว่า การปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะให้แก่เด็กนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งต้องปลูกฝังหรือเสริมสร้างให้เกิดขึ้นตั้งแต่ในวัยเด็กเพื่อให้เขาได้มีพื้นฐานที่ดีที่สามารถพัฒนาตนเอง โดยในการปลูกฝังนั้นควรให้เด็กได้มีความรู้ความเข้าใจความรู้สึกรับผิดชอบ และตระหนักถึงความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน รวมทั้งฝึกฝนให้เด็กได้ปฏิบัติจริง เพื่อให้เด็กเกิดการกระทำเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่ออย่างแท้จริง จนเกิดเป็นนิสัยและควรทำให้เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการตามระดับ

1.6.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

โคลเบอร์กและเกรเมอร์ (Kurtines and Grief.1974 : 456 ; citing Kohlberg and Kramer. 1969) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กชายและเด็กหญิง พบว่าในวัยเด็ก เด็กชายและเด็กหญิงจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมไม่แตกต่างกัน แต่ในวัยรุ่นจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ชไนเดอร์ (Schneider. 1979 : 498) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กในเรื่อง เหตุผลเชิงจริยธรรม ผลการวิจัยพบว่า เหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมทางจริยธรรมของเด็กไม่ได้ขึ้นอยู่กับลักษณะการเลี้ยงดู แบบให้ความรัก แบบออกคำสั่ง

บังคับและลงโทษของบิดามารดา แต่ขึ้นอยู่กับระดับสติปัญญาของเด็ก และไม่มีความแตกต่างกันระหว่างเด็กชายและเด็กหญิง นอกจากนี้พบว่า พัฒนาการทางจริยธรรม 3 ประการ คือ การมีเหตุผลเชิงจริยธรรม หน้าที่ และพฤติกรรมทางจริยธรรมอยู่ในระดับที่ต่ำมาก ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมและเหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็ก ขึ้นอยู่กับระดับสติปัญญาของเด็ก

แบร์ (Bear. 1980 : 147) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับพัฒนาการทางจริยธรรม ปัญหาทางความประพฤติ และระดับสติปัญญาโดยใช้ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เมือง ไอโอวา จำนวน 60 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถาม 3 ฉบับ แบบสัมภาษณ์จรรยาวิพากษ์ของ Kohlberg แบบวัดระดับสติปัญญาของแอสตันฟอร์ด และแบบวัดปัญหาทางความประพฤติ ผลการวิจัยพบว่า คะแนนของเหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์เป็นเส้นตรงกับระดับสติปัญญา ดังนั้นเด็กที่มีระดับสติปัญญาสูงจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นสูง และเด็กที่มีระดับสติปัญญาต่ำ จะมีพัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นต่ำ

อัคคาร์ (Akkar. 2003 : 2141) ได้ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะของคนนิวกาสเทิล สหราชอาณาจักรอังกฤษในช่วง 10 ปี ตั้งแต่ ค.ศ. 1990-2000 จากการศึกษาประวัติศาสตร์ สังคม การเมือง เศรษฐกิจของคนนิวกาสเทิล พบว่า มีการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะด้วยการเปิดให้มีพื้นที่สาธารณะ หรือเวทีสำหรับคนในชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ดังนี้ 1) การวางแผนและการออกแบบกิจกรรม 2) การลงมือปฏิบัติ 3) การจัดการและดูแลรักษา และ 4) การใช้ส่วนต่างๆ ด้วยความเคารพปฏิบัติกฎเกณฑ์ และยังพบว่าภายใต้ความเป็นโลกาภิวัตน์มีผลให้พื้นที่สาธารณะดังกล่าวมีแนวโน้มลดลง

ชินิชิ (Shinichi. 2007 : 3217-A) ได้ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะและการนำความรู้เข้าไปใช้ในชุมชน กรณีศึกษาการใช้พื้นที่สาธารณะในชนบทไทย พบว่า การขาดจิตสำนึกสาธารณะเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาชีวิตประจำวันของคนในสังคมชนบทไทย พฤติกรรมความร่วมมือและปฏิสัมพันธ์ประจำวันของคนในสังคมจะเกิดขึ้นเมื่อความรู้ที่นำไปใช้ในชุมชนมีเหตุผลสอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณีและความต้องการปัจจุบันของเขา

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมแนะแนว

2.1 ความหมายของชุดกิจกรรมแนะแนว

2.1.1 ความหมายของกิจกรรมแนะแนว

กิจกรรมแนะแนว (guidance activities) เป็นมวลประสบการณ์ทุกรูปแบบ ที่จัดให้หรือสนับสนุนให้ผู้รับบริการแต่ละคน แต่ละกลุ่มได้ปฏิบัติหรือได้มีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้รับบริการบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาส่งเสริม ป้องกันปัญหา และแก้ปัญหาทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม (Kottman, Ashby & DeGraat, 2001: 3 อ้างถึงในสมร ทองดี และปราณี งามสุต 2545: 11)

แนวคิดที่กล่าวมาสอดคล้องกับความเห็นของคันทิงกิสและเดอโบลท์ (Cunninghis & DeBolt, 1997: 14 อ้างถึงใน สมรทองดี และปราณี งามสุต 2545) ที่เห็นว่า กิจกรรมแนะแนวประกอบด้วยกิจกรรมลักษณะต่าง ๆ ที่จัดให้แก่ผู้รับบริการหรือส่งเสริมให้ผู้รับบริการจัดกระทำ ขึ้นเองซึ่งอาจเป็นกิจกรรมในขอบข่ายของการแนะแนวให้การปรึกษา (counselling activities) หรือเป็นกิจกรรมที่ผู้แนะแนวผสมผสานในการเรียนรู้อื่น ๆ

กรมวิชาการ (2541 : 11) ให้ความหมายของกิจกรรมแนะแนวว่า เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถแนะแนวของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้เชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี

กรมวิชาการ (2545 : 45) ให้ความหมายของการแนะแนวว่า การแนะแนวเป็นกระบวนการเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับบุคคล (Preventive Approach) ช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น (Curative Approach) และส่งเสริมพัฒนาบุคคล (Developmental Approach) โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลทั้งด้านกายภาพ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ความถนัด ความสามารถ ความสนใจ

ลัดดาวรรณ ณ ระนอง (2544 : 136) กล่าวถึง กิจกรรมแนะแนวว่าเป็น การกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ให้แก่ผู้รับบริการ ด้วยการใช้เทคนิคต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับวัย และหลักสูตรแนะแนวที่วางไว้สำหรับแต่ละวัย

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2545: 81) กล่าวว่า กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่ ผู้ให้บริการแนะแนวจัดให้แก่ผู้รับบริการในเวลาเรียนหรือนอกเวลาเรียน โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับงาน บริการแนะแนวด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้เด็ก วัยรุ่น หรือผู้ใหญ่รู้จักและเข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อมดีขึ้น ได้ค้นพบความสามารถ ความถนัด

ความสนใจ และความต้องการของตนเอง มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน ได้เรียนรู้กระบวนการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ การปรับตัวทั้งด้านการเรียน ส่วนตัวและสังคม ตลอดจนการวางแผนอนาคตด้าน การศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม

นอกจากนี้กรมวิชาการ (2545: 6) ยังได้ให้ความหมายของกิจกรรมแนะแนว ว่าเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสม ตามความแตกต่าง ระหว่างบุคคลสามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี

กิจกรรมแนะแนว หมายถึง กิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของ ผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้เชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี เพื่อให้ผู้รับบริการบรรลุเป้าหมายที่ตนจะพัฒนาหรือสร้างตนเอง ป้องกันและแก้ไขปัญหาได้อย่าง เหมาะสมทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม

2.1.2 ความหมายของชุดกิจกรรมแนะแนว

ในปัจจุบันยังไม่มีผู้ให้นิยาม หรือความหมายของชุดกิจกรรมโดยตรง แต่มี ผู้ให้ความหมายของชุดการสอนและกิจกรรมแนะแนว ไว้ดังนี้

1) ความหมายของชุดการสอน

อาชบาย (Ashby ,1972 อ้างถึงในสุรจิต วรรณรักษ์ 2540 : 9) กล่าวว่า ชุดการสอนเป็นเครื่องมือช่วยสอน ประกอบด้วย รูปภาพ สไลด์ เพลง เทปเสียง ที่จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น หลังจากทีนักเรียนเรียนด้วยชุดการสอนจบแต่ละบทเรียนแล้ว นักเรียนสามารถจะทราบความก้าวหน้าของตนเองจากการทำแบบทดสอบที่มีอยู่ในชุดการสอน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2533 : 113 – 114) กล่าวว่า ชุดการสอนหรือชุด การเรียนตรงกับภาษาอังกฤษว่า Instruction Package เป็นสื่อประสมประเภทหนึ่ง มีจุดหมาย เฉพาะเรื่องที่จะสอน ชุดการสอนเป็นสื่อประสมที่ได้จากกระบวนการผลิตและการนำสื่อการสอน ที่สอดคล้องกับวิชา หน่วย หัวเรื่อง และวัตถุประสงค์เพื่อช่วยในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งชุดการสอนประกอบด้วยคู่มือครู คู่มือนักเรียน สื่อ และอุปกรณ์ แบบทดสอบก่อนและหลัง

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า ชุดการสอน หมายถึง เครื่องมือ ช่วยในการสอน ที่เป็นสื่อประสม สร้างขึ้นให้สอดคล้องกับวิชา หน่วย หัวเรื่อง และ วัตถุประสงค์ เพื่อช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาพฤติกรรม การเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยชุดการสอน ประกอบด้วยแผนกิจกรรม สื่อและอุปกรณ์ แบบประเมินก่อนและหลังเรียนโดยจัดไว้เป็นชุด

2) ความหมายของชุดกิจกรรมแนะแนว

คอร์ทแมน , อาชบายและเดอรักราฟฟ์ (Kottman , Ashby & DeGraff , 2001 : 3 อ้างใน สมร ทองดี และปราณี รามสุด (2545 : 11) ให้ความหมาย กิจกรรมแนะแนว เป็นประมวลประสบการณ์ทุกรูปแบบ ที่จัดให้หรือสนับสนุนให้ผู้รับบริการแต่ละคน แต่ละกลุ่ม ได้ปฏิบัติหรือได้มีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้รับบริการบรรลุเป้าหมาย ในการพัฒนา สร้างเสริม ป้องกัน และแก้ไขปัญหาทั้งในด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม

จากกรอบแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องชุดการสอนและกิจกรรมแนะแนว ดังกล่าว คณาจารย์และนักศึกษาระดับมหาบัณฑิต แขนงวิชาการแนะแนว สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปีการศึกษา 2545 ได้กำหนดให้ชุดกิจกรรมแนะแนวมีความหมายว่า “ชุดกิจกรรมแนะแนว คือ เครื่องมือทางการแนะแนวที่ประกอบด้วย กิจกรรมแนะแนวหลาย ๆ กิจกรรมที่นำมารวมกันเข้าอย่างเป็นระบบตามเป้าหมายและขอบข่ายของการแนะแนว โดยชุดกิจกรรมแนะแนวประกอบด้วย

- (1) คู่มือผู้ให้บริการซึ่งมีคำชี้แจงและการเตรียมตัวของผู้ให้บริการ
- (2) คู่มือผู้รับบริการซึ่งมี ใบงาน ใบความรู้ และแบบทดสอบก่อนและหลัง
- (3) สื่อหรืออุปกรณ์การจัดกิจกรรม ”

จากความหมายสรุปได้ว่า กิจกรรมแนะแนวทำให้คนมีหลักในการดำเนินชีวิต รู้จักตั้งเป้าหมายของตนเอง รู้จักวางแผนในการดำเนินชีวิต รู้จักคิด รู้จักเลือก รู้จักตัดสินใจ รู้จักเอาชนะใจตนเองสร้างกำลังใจให้กับตนเองเป็นผู้นำในชีวิตของตนเอง เป็นคนมีเหตุมีผล สามารถรับผิดชอบต่อสถานการณ์รอบด้านได้ สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ ทำคนให้สังคมยอมรับ มีชีวิตอย่างเป็นสุข ทำในสิ่งที่ตนเองต้องการและที่สังคมปรารถนา กิจกรรมแนะแนวสามารถช่วยให้ผู้รับบริการได้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ

- (1) การป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับบุคคล
- (2) การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว
- (3) การส่งเสริมให้บุคคลได้พัฒนาการด้านต่าง ๆ

และรวมถึงกิจกรรมหลายกิจกรรมที่นำมา รวมกันเข้าอย่างเป็นระบบตามเป้าหมาย และขอบข่ายของการแนะแนว

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่เป็นประมวลประสบการณ์ที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาให้แก่ผู้รับบริการทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทั้งวัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ โดยมีขอบข่ายครบทั้งสามด้านคือ ด้านการศึกษา อาชีพ

ส่วนตัวและสังคม เพื่อให้บุคคลบรรลุเป้าหมายในการพัฒนา สร้างเสริม ป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้บุคคลรู้จักเข้าใจตนเอง และสิ่งแวดล้อม สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข

2.2 ความสำคัญของชุดกิจกรรมแนะแนว

กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนา สร้างเสริม ป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้กับทุกกลุ่มคนทั้งเด็ก วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ ในขอบข่ายด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม โดยมีรูปแบบและเทคนิคหลากหลาย อาจเป็นกิจกรรมแนะแนวโดยตรงหรือผสมผสานในการเรียน การสอน การฝึกอบรม ประชุมสัมมนา ทั้งรายบุคคลและกลุ่มตามที่ สมร ทองดี และ ปราณิ รามสูต (2545: 8-10) กล่าวว่า การดำเนินกิจกรรมแนะแนวหากกระทำ ได้เหมาะสม จะส่งผลดีต่อ ผู้รับบริการในการแก้ปัญหา เช่น การทะเลาะวิวาท พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ ปัญหายาเสพติด การขาดความมีระเบียบวินัย ขาดคุณธรรมจริยธรรมและความรับผิดชอบ ซึ่งหากบุคคลเหล่านี้ได้รับการช่วยเหลือที่เหมาะสม โดยใช้กระบวนการทางการแนะแนวก็น่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งที่แก้ปัญหาได้ ซึ่งจะส่งผลดีต่อผู้เกี่ยวข้อง ชุมชน สังคม และนอกจากช่วยให้ผู้รับบริการได้พัฒนาตนเองแล้วยังสามารถสร้างคุณประโยชน์แก่สังคมได้ช่วยให้อยู่ร่วมกับ ผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สังคมปัจจุบันปรารถนาให้เกิดขึ้น ดังนั้นกิจกรรมแนะแนวจึงมีความสำคัญทั้งต่อผู้ให้และผู้รับบริการ

2.3 องค์ประกอบของชุดกิจกรรมแนะแนว

2.3.1 การสร้างชุดกิจกรรมแนะแนว

มีผู้กล่าวถึงขั้นตอนในการสร้างชุดการสอนและชุดการแนะแนวไว้ดังต่อไปนี้

1) ขั้นตอนการสร้างชุดการสอน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2521: 89-97) กล่าวว่า ชุดการสอนเป็นระบบการนำ วัสดุอุปกรณ์และวิธีการมาช่วยในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และการใช้สื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือการจัดสื่อการสอนให้อยู่ในรูปของ “ชุดการสอน” ซึ่งถือว่าเป็นนวัตกรรมการใช้สื่อการสอนที่เริ่มจะมีบทบาทต่อการเรียนการสอนทุกระดับ มีหลักเกณฑ์วิธีการสร้างดังนี้

- (1) กำหนดหมวดหมู่ เนื้อหา และประสบการณ์
- (2) กำหนดหน่วยการสอน โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยการสอน
- (3) กำหนดหัวเรื่อง

(4) กำหนดมโนทัศน์และหลักการใช้สอดคล้องกับหน่วย และหัวเรื่อง โดยสรุปแนวความคิด สารและหลักเกณฑ์ที่สำคัญเอาไว้ เพื่อเป็นแนวทางการจัดเนื้อหาการสอนให้สอดคล้องกัน

(5) กำหนดวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับหัวเรื่องเป็นวัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ต้องมีเกณฑ์การเปลี่ยนพฤติกรรมทุกครั้ง

(6) กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม สำหรับกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างที่ให้ผู้เรียนปฏิบัติซึ่งจะเป็นแนวทางการเลือก และการผลิตสื่อการสอน

(7) กำหนดแบบประเมินผลในการประเมินผลนั้นต้องประเมินผลให้ตรงกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยใช้แบบสอบถามตามเกณฑ์ (Criterion Test) เพื่อให้ผู้สอนทราบว่าหลังจากผ่านกิจกรรมการเรียนรู้มาเรียบร้อยแล้ว นักเรียนได้เปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่

(8) เลือกและผลิตสื่อการสอนให้สอดคล้องกับ“หัวเรื่อง” และ วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยแยกเป็นหมวดหมู่ตามลำดับหัวเรื่อง

(9) ทดสอบประสิทธิภาพของชุดการสอน โดยคำนึงถึงหลักการที่ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการ เพื่อช่วยให้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนบรรลุผล

(10) นำชุดการสอนไปใช้

2) ขั้นตอนการสร้างชุดการแนะแนว

ธีระ ชัยยุทธขรรยง (2533: 65) ได้กล่าวถึงการสร้างชุดการแนะแนวไว้ ดังนี้

1. ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องที่จะศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางการกำหนดเนื้อหาให้เหมาะสมกับความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

2. ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับชุดการแนะแนวจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. สร้างโปรแกรมการสอนโดยใช้ชุดการแนะแนวให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

4. นำโปรแกรมที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อให้สอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการ เนื้อหา อุปกรณ์ และการประเมินผล

5. นำโปรแกรมที่สร้าง ไปทดลองใช้กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาข้อบกพร่องและ โปรแกรมการสอน โดยใช้ชุดการแนะแนวตลอดจนเวลาที่ใช้

6. ปรับปรุงแก้ไขโปรแกรมการสอนโดยใช้ชุดแนะแนว เพื่อนำ ไปใช้ในการวิจัยต่อไป

2.4 แนวทางการสร้างชุดกิจกรรมแนะแนว

การจัดกิจกรรมจะไม่เน้นบทบาทของผู้ดำเนินกิจกรรมเป็นหลักแต่เน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียนเป็นหลัก ให้นักเรียนได้มีบทบาทในการคิด ในการดำเนินงาน ในการร่วมกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้สาระของกิจกรรมในเวลาอันรวดเร็วและได้รับประสบการณ์ที่หลากหลาย

การจัดกิจกรรมแนะแนวควรมีเทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เรียน ดังความคิดเห็นของจำ เนียร ช่วงโชติ (2527: 118-120) ได้เสนอแนะเทคนิคในการจัดกิจกรรมแนะแนวไว้ว่า ควรจัดบรรยากาศให้เป็นกันเอง ให้นักเรียนรู้สึกอิสระ สบายใจในการแสดงออกมีการกระตุ้นให้นักเรียนแสดงออกมากที่สุดทั้งในด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความกล้าในการพูด ความรู้สึกที่ต้องการระบายออก เปิดโอกาส กระตุ้นและช่วยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เรียนรู้แก้ปัญหาและปฏิบัติงานร่วมกันให้ได้มากที่สุด มีการมอบหมายความรับผิดชอบให้ทำงานในกิจกรรมนั้น ๆ ตามความถนัด ความสามารถ และความสนใจ ครูไม่ควรสอนโดยการพูดคนเดียวและให้นักเรียนจด ควรมีการสร้างความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เรียนรู้หน้าที่ของตน มีการช่วยเหลือพยายามเข้าใจกัน ให้ความร่วมมือเห็นอกเห็น ใจกัน เรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการนำ เอาเทคนิคกระบวนการกลุ่ม รวมถึง การนำ เกมทางจิตวิทยาเข้ามาประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสุข เรียนรู้เข้าใจตนเองและเข้าใจผู้อื่น ตลอดจนปลูกฝังนิสัย เจตคติ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และ จริยธรรมเข้าไปด้วย พร้อมกันนี้ครูแนะแนวควรมีการบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ ของการสอนไว้ทุกครั้ง และครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองด้วย เช่นเดียวกับที่ กรมวิชาการ (ม.ป.ป. : บทนำ) กล่าวว่า ในการจัดกิจกรรมแนะแนวแต่ละครั้งครูต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นก่อน แล้วจึงแสดงความคิดเห็นตามหรือแสดงความคิดเห็นในกรณีไม่เห็นด้วย พร้อมเหตุผลประกอบ และไม่คว้นตัดสินคำ ตอบหรือทัศนคติของนักเรียนว่าถูกหรือผิดแต่พยายามให้ นักเรียนแสดงความคิดเห็นด้วยเหตุผลของเขา เพราะคำ ตอบหรือทัศนคติของนักเรียนแต่ละคนย่อมถูกสำหรับเขา เขาย่อมมีเหตุผลในคำ ตอบ ครูต้องแสดงท่าทางด้วยการยิ้มแย้มแจ่มใสเป็นมิตร รวมทั้งคำพูด น้ำ เสียงและท่าทาง ต้องใช้อารมณ์ขัน มีการสังเกตและบันทึกการสังเกตเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนในกลุ่มขณะจัดกิจกรรมทั้งพฤติกรรมที่แสดงออกและความรู้สึก ฟัง สะท้อน ความรู้สึก (ความคิด) ของคำ ตอบนักเรียน มีการใช้คำ พูด กระตุ้นให้เด็กคิด เพื่อแก้ปัญหาและหาคำ ตอบด้วยตนเองอย่างมีเหตุผล กล่าวชื่นชมเมื่อนักเรียน

แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำ งานกลุ่มร่วมกัน เน้นบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย ใช้ เหตุผล สะท้อนค่านิยมของนักเรียนจากคำ ตอบที่เป็นเหตุผล หากนักเรียนค้นหา คำ ตอบไม่ได้ หรือแก้ปัญหาบางอย่างไม่ได้ ครูอาจยกตัวอย่างคำ ตอบของตนนำทางได้ และควรเตรียมอุปกรณ์ทุกครั้งก่อนจัดกิจกรรม นอกจากนี้ควรให้นักเรียนทุกคนได้รับทราบข้อตกลงเบื้องต้นในการร่วมกิจกรรม ข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ช่วยให้ผู้วิจัยได้แนวทาง กระบวนการและเทคนิคต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมแนะแนว ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยการจัดกิจกรรมกลุ่มเปิดโอกาส ให้นักเรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมมากที่สุด ผู้จัดกิจกรรมเป็นเพียงผู้กระตุ้น จัดบรรยากาศ และเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมเท่านั้น

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมแนะแนว

2.5.1 งานวิจัยในประเทศ

ได้มีผลงานวิจัยที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนว ดังนี้

ยุพดี ปิคตะกู (2537 : 46) ทำการศึกษาเรื่อง ผลของการใช้ชุดแนะแนวที่มีต่อความขยันหมั่นเพียรในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนศรีเอี่ยมอนุสรณ์ สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนมีความขยันหมั่นเพียรในการเรียนสูงขึ้นหลังจากได้รับการสอนแบบปกติ นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการสอนโดยใช้ชุดการสอนโดยใช้ชุดการแนะแนว มีความขยันหมั่นเพียรในการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ

แก่นคุณ วิเศษการ (2539 : 71) ได้ศึกษาผลของกิจกรรมแนะแนวแบบกลุ่มเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมแนะแนวแบบกลุ่มสามารถพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองจังหวัดขอนแก่นได้

มลิวรรณ นิรมลพิศาล (2539 : 34) ทดลองใช้ชุดการแนะแนวที่มีต่อทัศนคติต่อการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสีกัน (วัดน่านันท์อุบลรักษ์) กรุงเทพมหานคร จำนวน 24 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการใช้ชุดการแนะแนวมีทัศนคติต่อการเรียนดีขึ้นมากกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ธิติมา จักรเพชร (2544 : 53) ได้ศึกษาผลของชุดการแนะแนวที่มีต่อความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสุเหร่าแสนแสบ กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีวินัยสูงขึ้นหลังจากใช้ชุดกิจกรรม โรงเรียนสุเหร่าแสนแสบ กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีวินัยสูงขึ้นหลังจากใช้ชุดกิจกรรมแนะแนว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

บุษบากร ตันทวารณ (2545 :70) ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนา ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อเพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเองตามแนวคิดของคูเปอร์สมิธและพฤติกรรมการเรียนที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ในโรงเรียน เขลางค์นคร จังหวัดลำปาง. พบว่า จากผลการทดลองหลังจากที่นักเรียนกลุ่มทดลองได้ร่วม กิจกรรมโดยใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวดังกล่าว พบว่า มีการเพิ่มขึ้นของคะแนนการเห็นคุณค่าใน ตนเองและพฤติกรรมทางการเรียนที่พึงประสงค์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทำให้กล่าว ได้ว่าชุดกิจกรรมแนะแนวที่สร้างขึ้นสามารถเพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเองและพฤติกรรมการเรียนที่ พึงประสงค์ได้

อัมพร ชนะทอง (2546: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรม แนะแนว โดยใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีน้ำใจของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดพลับพลา จังหวัดจันทบุรี

สุพัฒนา ร่วมโพธิ์ (2546) ทำการศึกษาเรื่องผลการใช้ชุดกิจกรรม แนะแนวที่มีต่อการแสดงออกที่เหมาะสมในการเผชิญความขัดแย้งระหว่างเพื่อนของนักศึกษา ระดับ ปวช. แผนกพาณิชยการ วิทยาลัยเทคนิคจันทบุรี พบว่า เมื่อนักศึกษาได้รับชุดกิจกรรมแนะ แนวมีการแสดงออกที่เหมาะสมขึ้น

วันดี โชติพานิช (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของการใช้ชุดกิจกรรม แนะแนวโดยใช้บทหนังตะลุงที่มีต่อความรับผิดชอบต่อตนเองของนักเรียนระดับนาฏศิลป์ชั้นกลาง ปีที่ 1 วิทยาลัยนาฏศิลป์พัทลุง จังหวัดพัทลุง ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่ใช้ ชุดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้บทหนังตะลุงมีความรับผิดชอบต่อตนเองสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พิทยาภรณ์ พิทยาจรกุล (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการพัฒนาชุด กิจกรรมแนะแนวเพื่อปรับพฤติกรรมก่อนนอนในชั้นเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนนาหลวง สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมก่อนนอนในชั้น เรียนหลังการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวลดลง

อรพิน สุขแจ่ม (2546 : 68) ได้ศึกษา ผลของการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวที่ มีต่อความประหยัดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศรีราษฎร์ จังหวัดชุมพร พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวที่มีต่อความประหยัด มีพฤติกรรมการ ประหยัดมากขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มยุรี วิสูตราศัย (2547 :) ทำการศึกษาเรื่อง ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนว ที่มีต่อการตระหนักรู้ในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า การใช้ชุดกิจกรรมแนะ

แนว เพื่อตระหนักรู้ในตนเอง ส่งผลให้นักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับชุดกิจกรรมแนะแนว มีคะแนนเฉลี่ยการตระหนักรู้ในตนเองสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง

สุกัญญา เสมอมาศ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา ผลการฝึกเพื่อพัฒนาการควบคุมตนเองเพื่อบรรลุเป้าหมายของนักเรียนวัยรุ่นที่มีจิตลักษณะแตกต่างกัน ด้วยชุดกิจกรรมแนะแนว ผลการวิจัยพบว่านักเรียนวัยรุ่นที่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาการควบคุมตนเองเพื่อบรรลุเป้าหมาย มีการควบคุมตนเองเพื่อบรรลุเป้าหมายและเห็นคุณค่าของการควบคุมตนเองเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงกว่านักเรียนวัยรุ่นที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนว เพื่อพัฒนาการควบคุมตนเองเพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.5.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

ได้มีผลงานวิจัยที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนว ดังนี้ (อ้างถึงใน เขาวลัทธิ ทองประยูร 2548 :34)

วอกาแมน (Wogaman 1955 : 373 – 379) ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์การจัดบริการแนะแนวในโรงเรียน ระดับ จูเนียร์ ไฮสกูล 18 แห่ง ที่โอไฮโอ โดยสัมภาษณ์ครูแนะแนว พบว่า งานแนะแนวเป็นงานที่สำคัญในแผนงานของโรงเรียน

อเล็กซานเดอร์ และฮาลเวอร์สัน (Alexander & Halverson 1963 : 13 - 15) ได้กล่าวถึง วิธีการสอน 3 แบบ ที่ใช้กันแพร่หลายทั่วไป คือ วิธีการสอนแบบบรรยาย วิธีการสอนแบบท่องจำ และวิธีการสอนที่เน้นที่ประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้เปรียบเทียบผลเสียในการใช้วิธีสอนทั้ง 3 แบบไว้ว่า การสอนแบบบรรยายสอนได้สะดวก รวดเร็ว แต่ผู้เรียนเก็บไว้ไม่นานก็ลืม การสอนแบบท่องจำดีที่จำกัดเนื้อหาได้แน่นอน แต่ทำให้น่าเบื่อหน่ายมาก ส่วนวิธีสอนแบบให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งเป็นแบบแผนใหม่นั้นให้คุณค่าต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างดี

รูเนียน (Runion 1975 : 5057 – A) ทำการศึกษาถึงผลการใช้กิจกรรมแนะแนวกลุ่มที่มีผลต่ออัตมโนทัศน์ และสถานะทางสังคมของนักเรียนในกลุ่มเพื่อน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 5 จำนวน 120 คน จากรัฐออริโซนา โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 3 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มที่ใช้กิจกรรมแนะแนวกลุ่ม 2. กลุ่มบรรยาย 3. กลุ่มควบคุม โดยกลุ่มแรกและกลุ่มที่สองนักเรียนในกลุ่มพบกัน 9 ครั้ง ในเวลา 8 สัปดาห์ ทุกกลุ่มมีการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้แบบทดสอบ 2 ชนิด คือ แบบทดสอบอัตมโนทัศน์ของปีแอร์และแฮร์ริส (Pier Harris Children Self Concept) และทำสังคัมมิติ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่ใช้กิจกรรมแนะแนวกลุ่มมีคะแนนสถานะทางสังคมสูงกว่ากลุ่มบรรยาย และกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนคะแนนอัตมโนทัศน์ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับงานแนะแนวและกิจกรรมแนะแนวนั้น สรุปได้ว่างานแนะแนวและกิจกรรมแนะแนวเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น และสำคัญต่อนักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาตนเองให้เกิดประสิทธิภาพต่อตนเอง ฉะนั้นกิจกรรมแนะแนวจึงสามารถนำไปเป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนานักเรียนด้านคุณธรรมและจริยธรรมได้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้